POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVOM

MLADOST

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

BROJ 6 GOD. II.

IZDAJE = PROFESORSKO DRUŠTVO, SEKCIJA ZAGREB

12468

Uređuju: Zdenko Vernić i Pavao Serdar.

Sadržaj:

	Strana
VALENTIN GORJANSKI: Neobični doživljaji Boba, Peka i Vilija, (Roman, nastavak)	129
Dr. GAVRA V. VOJKOVIĆ: Epigrami	134
ZOFKA KVEDER-DEMETROVIĆ: Zeda	134
Dr. MILAN IVANČEVIĆ: Na studencu	139
ZDENKA VERNIĆEVA: Rano leto	141
M. PETROVIĆ-ŠIBICA: Ćele-Kula	142
VLADO KOVAČEVIĆ: Grad	143
P. SERDAR: Fragmenti iz historije elementarne matematike	143
DANKO ANĐELINOVIĆ: Cesta	147
Dr. VLADIMIR NJEGOVAN: Šta je materija?	147
LISTAK: VLADIMIR BLAŠKOVIĆ: Defekt na efektu	150
B-a: Jedan meteorološki uticaj sunčanih pega	151
R: Naše slike :	152
Zagonetke	152
Odgovori uredništva	152
K našem natječaju	152

»MLANOST«. Izlazit će svaki mjesec po 1 broj na 24 stranice. *Svrha je listu, da odgoji i stvori jednu jaku i modernu nacionalnu generaciju, koja će biti prožeta dubokim osjećajem narodnog jedinstva bez plemenskih podvojenosti i u toj saradnji da okupi sve jugoslovenske kulturne radnike i cjelokupnu srednjoškolsku mladež.* Rukopisi se šalju urednicima Zdenku Verniću, Draškovićeva ul. 34, II. i Pavlu Serdaru, Kolodvorska 17. List se naručuje kod tajnika sekcije P. Serdara, a pretplata se šalje blagajniku sekcije R. Krušnjaku, Palmotićeva 17, A II. Za svih je 10 brojeva pretplata 40 (četrdeset) dinara. I učenici mogu slati svoje sastavke i zagonetke, sve što bude valjalo, uči će u list. Tiskat će se pismom rukopisa latinicom i ćirilicom.

Gg. povjerenici!

Broj našeg čekovnog računa jest 344.765. Tko uplatnih listova nema, neka ih reklamira kod tajnika sekcije P. Serdara, direktora II. realne gimnazije, Zagreb, Kolodvorska 17. I.

Godišnja pretplata 40.— dinara — knjižarska cijena pojedinoga broja 5.— dinara

Do vraga tintarnica!

Za jeftin novac dobije se izvrsno **novo**

Naliv-pero

„Penkala"-Pen

S lako izmjenljivim perom od ocjeli. Puni se tankom tintom jednom na tjedan i piše trajno, čisto i pouzdano poput zlatnog naliv-pera. Rezervna pera za svaku ruku. Patenti u svim državama svijeta.

sa napunjačom i 2 pera Izradba od drveta D. 17·50 sistem automat. punjenja sa 2 pera Izradba od kaučuka D. 35

Služite se PENKALA olovkom! To je prvi vazda za pisanje spremni krajon.

Piše tanko grafitom i u bojama. Dobivaju se u svim papirnicama!

M * L * A * D * O * S * T

GOD. II. ZAGREB 1924. BROJ 6.

NEOBIČNI DOŽIVLJAJI BOBA, PEKA I VILIJA.

HUMORISTIČKI ROMAN OD **VALENTINA GORJANSKOGA.**

O malenima za velike,
o velikima za male.

GLAVA TREĆA

u kojoj se razjašnjavaju neke prilike

Riđi Džoni bio je glup, ali glupost ne smeta lukavosti. Uslužna opomena Pekova o razgovoru u radnoj sobi glavara policije usadila je u dušu zločinčevu mutnu sumnju. On se samo pričinio kao da je povjerovao Peku, a zapravo je odlučio da će nastojati malo pobliže da sazna, o čemu se tu radi.

— Pek je stari prijatelj Bobov — promrmljao je Džoni — možda derani hoće da naprave iz mene budalu... Da vidimo! U Riđega Džonija na ramenima nije tikva, nego glava, koju bi mu mogao zavidati sam predsjednik republike. Da vidimo!...

Riđi je Džoni pošao, ne časeći časa, za Pekom i još se više uzoholio zbog pouzdanih svojstava glave svoje, kada je dostigao Peka i čuo razgovor trojice drugova.

— Tako, tako! Sad ste u klopci, mili moji... Sad će biti koješta! — prošapne on zlorado i iza kako se neko vrijeme suzdržao provali u glasno psovanje. — Štenad nijedna! Ništarije! Mislili ste da ćete se narugati Riđemu Džoniju? Tako, golubi moji! Prerano je to. Ja ću vas sad da zadušim poput slijepih mačića, i vi nikada više odavde izaći ne ćete...

Za pojasom je Džoni slučajno imao sjekiru što ju je ponio s dvorišta tetke Gops da je proda i domogne se novaca za pijaču. Prekrasnu ovu svoju zamisao još nije dospio da ispuni što se u sadanjemu položaju vrlo zgodno desilo. Razjaren dao se na to da proširi duplo stare ive. Kako je u njega bila strašna snaga brzo je postigao cilj svoj. Provukao se u duplo te se brzo stao da spušta po užetu u dubinu pjeneći se od želje da zadovolji svoju zlobu. Osjetivši da se uže ljulja, Džoni je smjelo ispustio uže i... pao u samu sredinu špiljskoga jezerca, zaronivši preko glave u vodu. Džoni se vode užasno bojao te je još od djetinjstva osjećao spram nje neodoljivu mrzost. A nije trpio pranja te je obično gordo govorio:

— Čovjek nije patka da se praćka po vodi, a ako ustrojstvo čovjekovo vodu svakako treba to je na žalost ima u viskiju dosta mnogo....

Sada, kad se tako neočekivano morao hladno da okupa te je izronio na površinu jezera, Riđi Džoni osjeti krajnju plašljivost. Naokolo je vladala tama i tišina. Uhvativši se za korijenje što je naokolo stršilo, nesretnik se domogao uske obale u špilji te je ne znajući gdje je zapravo, onako mokar i zaprepašten namislio da se dade na lukavštinu.

— Gdje ste, dječice moja? Ne bojte se! Htio sam samo da se našalim s vama i da vas preplašim. Što ste se sakrili kao miševi? Izađite! Dajte vatre amo, vrag odnio... Ej, djeco! —

Ali nitko nije odgovarao Riđemu Džoniju i strah ga stao da ispunja sve više i više...

»A što, ako je tu po srijedi čarolija?« — sjekne mu glavom i on zaviče: — Dosta je šale, djeco! Ili ste možda zaboravili što piše u Božjem zakonu? Tamo je rečeno: poštujte starijega, štenad nijedna, inače će vas biti šibama... Evo kako stoji u Svetom Pismu... Dajte svijetla, da rasvijetlimo ovu jamu, ništarije!... — izgubi Riđi Džoni strpljivost i stane iznova krupno da grdi. Ali u špilji nije bilo nikakova znaka ičije nazočnosti. Džoni je stao da kruži rukama oko sebe i nađe najednom na veliku radost svoju kutiju šibica. Brzo je zapalio šibicu i ugledao sanduk Pekov na kojemu je bio priljepljen komadić svijeće. Džoni upali svijeću i stane da se ogledava. Pred njime je bio samo jedan izlaz — u vis po užetu, kojemu se kraj njihao nad sredinom jezerca i koji se bez ikakova truda dao uhvatiti.

— Ali kuda su pobjegli derani? I kakav je to sanduk? Vrlo bi zanimljivo bilo pogledati, ali i zadržati se ovdje opet nije zgodno... —

Odbivši kamenom bravu Riđi Džoni podigne zaklopac i nagne se nad sanduk. O radosti! O sreće! Odmah na vrhu je ležao prilično debeli kup dolara u papiru. Oči se Džonijeve zaliju gramzivošću.

— Ovdje je toga dosta za stotinu veselih večeri! — usklikne Riđi Džoni i zgrabivši pohotno novac sjeti se da bude na oprezu. Podigavši glavu ugleda pijanica kako se kraj užeta — jedino sredstvo da se čovjek iskopa iz špilje — brzo diže u vis i za čas začuje bodri glas Bobov:

— Kako je, Riđi Džoni? Ti si se ovdje, čini se, vrlo udobno smjestio. Ne bi li, Džoni, htio da stupiš u Atlantsku banku kao blagajnik, pošto znadeš vrlo spretno da brojiš tuđi novac...

— Spustite uže! Govorim, spustite smjesta uže, inače ću vam pokazati! — zaurla Riđi Džoni. Sada se osjećao mnogo hrabriji, jer mu je jarko svijetlo svijeće pokazivalo besmisao praznovjernoga straha njegova.

— Riđi Džoni, ja te pozivam na red i sjećam te svetih prava vlasništva — zazvuči drugi glas koji je spadao Peku... — Taj je novac moj i ja zahtjevam da mi ga smjesta vratiš... —

— Ne bi li! — zaviče Riđi Džoni. — Ja nikome ne dajem onoga što sam našao. Sve do posljednjega penija moje je. —

— Džoni! — reče Pek strogo. — Džoni, ti si glupan. Ja ću odmah da spustim do tebe bičalo. Zamotaj moj novac u papir, koji je tamo dolje u tebe — dosta ga tamo ima — zamotaj ga i priveži na kraj spuštenoga užeta. Ako ne ispuniš sve što ti govorim morat ću da ovoga trena pođem gospodinu šerifu. Ti ne možeš da nas priječiš u tome, pošto bez naše pomoći ipak ne možeš da izađeš iz stupice u koju si sam tako glupo dospio. —

Riđi Džoni nikako nije mogao da razumije kako se to dječaci mogli da nađu gore. Valjda nijesu stigli da se uspnu dok se on koprcao u vodi. Džoni nije ništa ni slutio o drugom, podvodnom izlazu iz špilje. Ovako ili onako za njega izbora bilo nije. Morao je da se preda.

— Dobro, slažem se. Vratit ću novac. Samo što ovdje fali deset dolara. Ti si, Pek, morao da ih izgubiš... — progovori Riđi Džoni nesigurno. Gore se razlegne smijeh.

— Ala si ti bukva! — progovori opet Pek. — Kako možeš da tvrdiš da fali deset dolara? Ta ti nijesi znao koliko je u mene bilo svega novaca. Okani se lukavština, Džoni. Onih deset dolara, što si ih netom sakrio u svoj džep, priloži također ostaloj svoti, ali nemoj da zatežeš...

Tako su otkrili djetinjasti naum Riđega Džonija, ali njemu je bilo preteško da se rastane s novcima.

— Ajde, vrag te odnio, ostavi mi, Pek, ma koliko na rakiju... — zamoli Džoni.

— A, to je drugi razgovor — odvrati Pek. — Ti si, Džoni, lopov i zločinac. Ne bi se smjelo maziti čovjeka, kakav si ti, ali Bog budi s tobom. Ostavi si pet dolara. Kad za tri dana izađeš odovuda, ispij u zdravlje Bobovo... —

— Kako za tri dana? To je opet neka šala. Ja hoću odmah sada da izađem iz ove jame. Upravo ovaj tren...

— O, ne, Džoni! Moraš da se strpiš, mi imamo vrlo mnogo razloga da te zadržimo u zatvoru. Ti ipak nemoj da se ogorčavaš. Naći ćeš u špilji, u košari za sandukom dosta veliku količinu kruha i sira, a voda ti je pod nosom. Za tri dana vidjet ćeš u jutro spušteno uže, po kojemu ćeš moći da izađeš odavle. Takovi su naši uvjeti, a sad ispuni ono što ti je rečeno.

Škripeći zubima od zlobe i zlovolje Riđi Džoni učini sve što su dječaci od njega tražili.

— Tako, sad je u redu! — reče Pek primivši novac. — Svaki je dolar odviše teško stečen a da bi ti se mogla baš ni za što darovati takova svota. Riđi Džoni! Ne misli da progoniš Boba. Nas smo trojica i mi jedan drugoga izdati nećemo. Poruči to i tetki Gops. Što se tvoga oslobođenja odavle tiče, mi ćemo održati riječ. Za tri ćeš dana da izađeš na svježi zrak, a dotle, laku noć!...

Sve je utihlo. Riđi Džoni ostane sam. Potraživši kruh i sir stane da jede opipavajući od vremena do vremena novac u džepu. Samo je ova posljednja činjenica malacko smirivala bijes protiv prijatelja, koji su ga tako spretno nasamarili.

Dječaci su još istu noć ostavili Novi Reims. Iščeznuće njihovo iz rodnoga grada uzbunilo je sve građane. Otac Pekov i mati Vilijeva bili su očajni. Nije ostalo neopaženo izniknuće Riđega Džonija, a to su sve i nehotice doveli u vezu s tim, da su nestali Bob, Pek i Vili. Čulo se tisuće predloga, zamisli i odgonetki, ali sav je događaj ostao zavit u tajnu i jedina bi tetka Gops mogla da unese ovamo malo svijetla. Ali tetka je Gops šutjela i revno je posjećivala crkvu, što je također davalo novoga povoda za razgovore. Bilo je međutim u Novome Reimsu lice koje je mnogo znalo o onome što se dogodilo, i to upravo ćudoredni Sem, nesretni onaj prijatelj čokolade, koji je još nedavno bio članom Pekova zavoda za osiguravanje. Čast, da je postao čuvarem tajne trojice drugova, vrlo je laskala Semu i već zbog toga uzroka Sem nije mogao da se vlada lakoumno. Sat iza toga kako se u špilji ispod ive odigrala poznata nam tragikomedija, laka je neka sjena niknula na pozadini otvorenoga prozora Semove sobe slabo rasvjetljene uljanicom. Sjena je prodrla kroz prozor odmaknuvši zavjesu i za čas se začuo preplašeni usklik Semov:

— Tko je ovdje?...

— Ne boj se, Sem, ja sam to — tvoj prijatelj Bob...

— Što ti treba, Bob? —

— Došao sam da ti saopćim vrlo važnu tajnu i da te zamolim da mi učiniš uslugu...

Kasna posjeta Bobova i riječi o važnoj nekoj tajni uzbudili su Šema. Čitao je on mnogo događaja kojima je glavni smisao bio u tome, da jedni skrivaju bilo kakovu tajnu, a drugi nastoje po što po to da je otkriju. Da nije sudbina tako htjela te će on, ćudoredni Sem, da postane junakom takova doživljaja?

— Ti mi se možeš mirno da povjeriš, Bob. Ništa od onoga što ćeš mi reći ne će prijeći stijena ove sobe... Ali samo govori tiše. Ovdje za vratima spava sestra, a u nje je takav običaj, da što je važnija tajna ona o njoj tim prije brblja...

— Slušaj Sem. Znaš li koga gledaš pred sobom? — počne svečano Bob.

— Pa dakako da znam. Tebe — Bob. —

— To je prilično malo za moj životopis, Sem, ali ja ću da ti koješta dodam: Sem! Ja sam čovjek kojemu prijeti smrtna pogibao!...

Sem je očekivao sve, samo ne to. Zaista, sudbina mu se smilovala, i on je postao ma i posrednim ali svakako dionikom ozbiljnoga nekog događaja...

— Je li to istina, Bob? —

— Prava pravcata istina, Sem. Riđi je Džoni zamislio da me pogubi da se zatim okoristi mojim novcem. Sklonuo je na taj zločin i teticu Gops. Sada smo ga mi zarobili. Usprkos tome mi moramo da ostavimo Novi Reims. Mi, t. j. ja i dva moja prijatelja, Pek i Vili, koji žele da podijele sa mnom moje patnje...

— Ali kuda vi hoćete da pobjegnete iz Novoga Reimsa? —

— Ne pitaj, Sem. Vrlo daleko. Mnogo dalje nego li možeš da pomisliš... Ali nije stvar u tome. Molim te, Sem, da me zadužiš u velikoj stvari. Riđega smo Džonija kako sam malo prvo rekao, zarobili. On je zločinac, ali mi ne želimo njegove propasti. Ti, Sem, treba da pustiš Riđega Džonija iz zatvora za tri dana, t. j. u petak u ju-

tro. Učinit ćeš to tako da ni on tebe, ni ti njega ne ćete ugledati... —

— Ne razumijem, Bob, kako bi se to moglo da učini?

— Vrlo jednostavno, Sem. Znaš li ivu na zakretu rijeke, gdje smo se uvijek kupali? Toga se mjesta djeca klone otkako je ondje Vili zaronivši ugledao potonuloga Neda. Iva ima veliko duplo. Na grani više dupla namotano je uže. Ti treba da ga odmotaš i kraj mu spustiš u duplo. Učini to što brže i bježi. Po spuštenomu kraju užeta uspet će se Džoni iz svoga zatočenja. Dok se on vere, ti ćeš već biti daleko. Učini to svakako, Sem. Od tebe zavisi spašenje čovjekovo. Povjeravam ti tako važan posao stoga, što vjerujem u tvoju dobrotu i hrabrost...

Ćudorednome Semu polaskale su riječi Bobove. Nije moglo da bude ni najmanje sumnje o tome da će dječak izvesti tačno sve, što su mu naložili. Bob stisne ruku malome prijatelju i provuče opet kroz prozor na ulicu.

Sada je bio miran zbog života Riđega Džonija. To je bilo najglavnije.

GLAVA ČETVRTA

u kojoj Pek nastupa kao pretstavnik tvornice konzerva »Zlatni kit«.

Preturivši čitav niz dosadnih i neugodnih zapreka stigli su dječaci na kraju krajeva u Nju-Jork. Obmanuvši spretno opreznost brodarske služinčadi prodrli su u trup i udesili si krasnu kajitu između što poraspadalih što razbacanih zamota brodskoga tereta.

Sačuvavši bodar duh dječaci se ipak našli u vrlo mučnu položaju. Nije im uspjelo da prenesu na brod zalihe hrane. Unapredak ih čekale još mnoge patnje od kojih će najjače da osjete glad i žeđu.

Brod je išao u Carigrad, a prijatelji su time bili vrlo zadovoljni, pošto je Carigrad bio upravo među glavnim tačkama putnoga rasporeda njihova. Stvar je bila u tome, da je nekadanji drug oca Bobova, također Dalmatinac, po imenu Nikola Banac, već mnogo godina živio u prijestolnici Turske, gdje je imao dućan mliječnih proizvoda te je trgovao jogurtom* što ga je znao majstorski da priređuje. U njega je Bob u prvome redu računao da će saznati kojekakove vijesti o ocu, što je bilo i potpuno opravdano, jer je dučančić Nikole Banca bio u Carigradu središtem sviju mogućih novosti što su bilo po čemu zanimale zemljake Slavena koji su boravili na obali Bospora.

Što se pak tiče Peka i Vilija, to oni o potankostima putnoga rasporeda nijesu ozbiljno rasuđivali. Njima je to bilo svejedno. Pek je svagdje našao polje da iskazuje trgovinske odluke svoje, a Vili je krotitelja Gula mogao da sastane s jednakim uspjehom u Carigradu kao i u Bruselju.

Čim je brod krenuo dječaci se uvjerili na najveće svoje zadovoljstvo da nijedan od njih nije osjetljiv za morsku bolest. To je bilo iznenađenje. Ali međutim, što da se uradi s jelom? Ovo posljednje pitanje bilo je sada najznačajnije. Već su prvu noć osjetili mučne navale glada.

---

* Mlijeko priređeno pomoću posebnih gljivica.

— Kakove li smo mi budale! — usklikne Bob jednoga od onih časova kada se urlikanje triju želudaca sastalo, te je nastao zvuk koji je u neke sjećao na lomot teškoga topništva.

— Govori ti samo o sebi samome, Bob. Nijesmo te opunomoćili da određuješ umne naše odlike — našali se Pek klonulo.

— Uvjeravam vas da smo budale! — ponovi Bob još jednom.

Ova je tvrdoglavost Bobova svratila na sebe pažnju.

— O čemu se radi? — upita Pek.

— O tome da ćemo se možda za deset časaka do sita najesti...

— A kako to? Ne kaniš li ti da nas ugostiš brodskim parcovima? upita Vili - Bajalo radoznalo.

— Ostavimo se šale, prijatelji. Radije mi recite: što se po vašemu mišljenju može da nalazi u zamotima između kojih sjedimo?

— Cilindri za svjetiljke! — reče Pek turobno...

— Tokovi za gusle! — doda Vili još beznadnije.

— A mi ćemo sad odmah da pogledamo! — ustane Bob odlučno s mjesta. Prijatelji se povedu za primjerom njegovim. Pola sata natezali se dječaci prije nego im je pošlo da otvore jedan od zamota.

— Hura! — zaviče Bob. — Konzerve! Kutija s konzervama. Mi smo spašeni...

U Pekovu se džepu našao nož. Otvorili su prvu kutiju u kojoj se na opće zadovoljstvo našli prekrasnu ribu, vrlo prijatna ukusa. Prijatelji je se najeli do mile volje, a Vili ih kod toga sjetio da nema kruha.

— A sada, dragi moji — reče Pek posve neočekivano — vadite novce. Valja platiti jelo...

— To jest, komu platiti — čudili se Bob i Vili.

— Ja preuzimam dužnost da budem pretstavnikom vlasnika tih konzerva. Nadam se da nijeste očekivali da ćete živjeti badava od tuđega vlasništva?

Bob i Vili malacko se smeli...

— Mi štujemo vlasništvo ne manje nego li ti, Pek, i ne osjećamo nikakovih sklonosti za krađu, ali kako bi mogli da platimo ribu? — upita Bob neodlučno.

— Ta rekao sam vam da preuzimam na sebe da štitim prava vlasnika te ribe, koju je on međutim silno presolio... — reče Pek.

— Dobro, slažemo se, gospodine direktore! — našali se Vili.

— Ja sam pojeo tri kutije. Koliko moram da vam platim? — progovori Bob dobroćudno i prostodušno.

— Svaku kutiju cijenim na dolar!

— Zar te nije stid, Pek? Ta boj se Boga! Takovoj je kutiji cijena četrdeset penija, a ne dolar! — uzbunio se Vili.

— Možda, djeco, imate i pravo, ali uz ovakove izvanredne prilike povisuje se cijena robe. Proračunajte dostavu na parobrod, plaćeni prevoz preko oceana i štetu na zamotima...

— Ipak takove cijene ne može da bude!

— Ne može da bude takove cijene, Pek. Prosvjedujemo protiv toga! — podupro ga Vili.

— Dobro. Ja ću možda popustiti. Posljednja je cijena šezdeset penija. Od nje uzimam ja deset po sto kao pretstavnik tvrtke...

Suzdržani smijeh prijatelja završi riječi Pekove. Sklopili su sporazum. Pretstavnik tvrtke primi novac i spremi ga u svoju novčarku da ih prvom prilikom odašalje poslovnici tvornice konzerva »Zlatni kit«. Pravednost hoće da se reče, kako je Pek platio u cjelosti i ono što je sam pojeo, dakako osim onih deset po sto što je pripadalo njemu.

Prijatelje je sve jače i jače stala da mori žeđa. Soljena ju je riba razbudila do krajnje međe, a vode nije bilo.

— Evo slušajte! — predloži Pek u jutro kada se nije moglo dalje da trpi. — Predlažem da učinimo pokus i domognemo se kruha i vode. Na parobrodu nije manje od dvije tisuće ljudi. Čini mi se da ne će biti preopasno, ako se jedan od nas popne gore. Ne mislim da će to oni tamo naročito opaziti...

Predlog Pekov odobri ostala dvojica. Stali su da žrijebaju. Žrijeb je pogodio Vilija-Bajalo koji se i otputio bez prigovora saslušavši najtanje upute Pekove koje se svodile na to da preporuče najveći oprez. Prošlo je oko sat dok se Vili vratio. Poznato je već uz kakove se prilike dogodio susret na palubi. Tobožnji Maik razočarao je prijatelje svoje.

— Znači da se vode ipak nijesi domogao?

— Da, nijesam se domogao. Strpite se malo. Ja ću opet da se uspnem gore, a dotle slušajte kakovu ću vam zanimljivu priču da ispričam. Opskrbio sam se rođakom, važnim nekim gospodinom... Nazvao sam ga ujakom u isti onaj čas, kada je pomoćnika kapetana stala da zanima moja ličnost te je pošao da me ispituje tko sam, kuda putujem i s kime...

— To je spretno! A kako si se oslobodio radoznaloga toga brbljavca?

— Vrlo jednostavno! Već sam rekao kako. Pokazao sam mu nekoga očito vrlo bogatoga gospodina. Pomoćnik je kapetanov pošao da razgovara s njime, a ja sam se vratio ovamo, dospjevši na bijegu da kupim evo ovaj kruh...

— Zamišljam si začuđenje onoga čovjeka za koga si rekao da ti je rod! — udari Bob u smijeh.

— A ja sam tako užasno zadovoljan. U mene je osam tetaka, a ni jedan ujak ili stric! Sada se i on pojavio. Hvala Bogu! Počet ću štaviše da ga ljubim i već ga, možda, malacko i ljubim...

— Samo da on ne naloži da ti izbiju tvoja čuvstva dobrom batinom?..... reče Pek dubokoumno i doda: — Ova mi se stvar slabo sviđa. Moglo bi biti, Vili, da će sada početi da te traže te ćemo svi zaći na lijepak poput muha...

— Samo što nas nije tako lako naći. A što se tiče našega izlaženja, to ćemo s njime početi uvijek do večera. Po mojemu mišljenju to je trica o kojoj ne vrijedi govoriti... — opazi Bob.

— Sve započinje s tricama, — progovori opet mračno Pek. — Možeš na ulici da prideš prilično gospodinu i da mu rečeš: — Kakov je to u vas, mister, dugačak nos! Kako to? — Pitanje tričavo, a posljedice mogu da budu vrlo ozbiljne naročito ako lakim udarcem po glavi potjerate šešir toga gospodina sve do podbratka...

Bob i Vili složno se nasmijali takovoj trici, ali su za to ipak priznali da je položaj sa strane pomoćnika kapetanova opasan.

— Najpotrebnije je u ovaj tren — voda. Za nekoliko sati poći ću i domoći se vode, pa da sâm kapetan stoji uz dizalo...

Vili je nastojao kojekako da umiri Peka:

— Molim te, strpi se. Vode ću se domoći svakako i taj put više ne ću izaći na oči pomoćniku kapetanovu...

GLAVA PETA

u kojoj se Vili na veliko svoje zadovoljstvo uvjerava da je doista rođak mistera Kuna

Pomoćnik kapetanov, mister Gros, bio je brižljiv čovjek. Tvrdo je odlučio da će naći »gospodina Maika« i dovesti ga milijunašu. Ipak prva potraga nije urodila nikakovim plodom, ma da su je provodili s krajnjom revnošću.

— Trebat će propitkivati među putnicima — pomisli mister Gros i primivši za zapućak nekoga starca u staromodnom cilindru i kaputu dugih skutova reče:

— Nijeste li, gospodine doktore, vidjeli dječaka, visoka rasta, strojna tijela, plavca modrih očiju, odjevenoga u prilično, ali ponošeno odijelo?

U mistera Grosa bila je navika da nagradi doktorskom čašću svakoga putnika koji se razlikovao od ostaloga mnoštva kakovom god neobičnom crtom u vanjštini ili odijelu.

— Kako ne, kako ne! — obradovao se starac. — Vidio sam ga. I pošteno sam ga povukao za uši.

— Povukli za uši? — uprepastio se mister Gros.

— Da, da! I još kako povukao! Sjećat će se, nevaljanac nijedan! — nastavio je starac da se raduje kimajući sitno glavom i smješkajući se bezubim ustima.

— Ali kako ste smjeli da povučete za uši rođaka mistera Kuna, najbogatijega i najpoštovanijega čovjeka na svijetu?

— A što sam mogao da učinim? Izvukao mi je džepni rubac. Evo ovaj ovdje... Upravo sam sjeo u tramvaj kad li najednom začujem...

— Počekajte, stanite, u kakav tramvaj?

— U sasvim običan tramvaj! Zar nijeste nikada vidjeli tramvaj?

— Ne radi se sada o tramvaju, gospodine doktore, već o dječaku...

— Pa dakako, o dječaku — obradova se opet starac — o dječaku visoka uzrasta, strojna tijela, plavcu modrih očiju...

— Dakle vi ste ga vidjeli?

— Kako da ga ne vidim, kad sam ga vlastitim rukama prodrmao za uši. I to kako valja! Ne kradi rubaca... Jedva sam sjeo u tramvaj, kad li iznenada začujem...

— Zaboravite ga, molim vas! Zaboravite tramvaj. Jeste li vidjeli takovoga dječaka kod nas, na parobrodu?

— Zar taj tatić putuje s nama? No, onda se čuvajte. On će dakle da pobere rupčiće svima putnicima... Ne-

obično je spretan! Jedva što sam, znate, sjeo u tramvaj, kad li najednom...

Pomoćnik kapetanov nije htio dulje da trati vrijeme s čudakom. Ostavi ga, pogledavši ga prijekorno i pobjegne u svoju kajitu da ispije čašu vode, da malo osvježi glavu.

— Eto ti magarca! Eto ti bukve! iz jednostavnoga malog pitanja razvukao je takovo blato da u njemu može da se potopi čitavo brodovlje...

Ispitivanje putnika nije urodilo ničim. Jedna je žena saslušala mistera Grosa vrlo pažljivo.

— Ne — reče ona. — Takovoga dječaka nijesam vidjela, a ako ga tražite za kakove usluge, onda ga moja kći, kojoj je već sedamnaest godina, može potpuno da zamijeni. Ona znade izvrsno da čita i piše. Malo i pjeva, štaviše igra i klavir. Ako hoćete, pozvat ću je. Što se tiče plaće, mi ćemo se, dakako, već sporazumjeti...

Mister Gros zahvali dobroj ženi i reče joj tvrdo, da njemu treba samo onaj dječak, kojega joj je netom opisao i ako ona ne može da označi mjesto na kojemu se nalazi, onda je dalji razgovor suvišan. Žena se uvrijedila i zašutjela nezadovoljno naškubivši usnice. Kad je mister Gros otišao od nje nekoliko koračaja, nježna je mati poviknula za njim:

— Moja Neli znade prekrasno da gladi i krpa rublje... Toga vaš glupi i lijeni deran nikada ne će naučiti.

Ali mister Gros već je bio daleko. — Doista — mislio je on — Maik može da bude samo u trupu. Glad i žeđa prisilit će ga da opet izađe odanle. Trebat će da postavim straže na izlazima iz trupa. Za jednoga to je teška stvar, a da podijelim s kime zadovoljstvo da ulovim Maika, toga ne želim. Što će da bude s toga? Ne mogu da razmjestim po trupu stupice i da razvjesim mreže, pa da tako ulovim moju divljač... To ti je zadaća! — razmišljao je pomoćnik kapetanov, sjedeći uz desno dizalo. Već je odlučio da će saći u trup i pokušati sreću, ali u to je posve neočekivano ugledao krivca svoga nemira: gospodin Maik tiho je izašao na palubu i zgrabivši naglo vatrogasno vedro uputio se dizalu s naumom da nacrpe vode. Mister Gros baci se poput tigra na nesretnoga Vilija.

— Što izvolite? — upita dječak, našavši se u tijesnu naručaju krjepkoga i plećatoga mornara.

— Izvolite oprostiti, gospodin Maik — progovori mister Gros s laskavim smiješkom, obuhvaćajući Vilija sve jače i jače. — Molim vas, ne ljutite se! Htio sam samo da vas zapitam... koliko je sad sati?

— Čudan je u vas način kojim pitate, mister. Ako ste me ovako zgrabili pitajući me za sat, što će biti istom onda, ako ćete pitati za vrijeme? Onda ćete me možda naprosto udariti štapom po glavi?

— Molim vas da mi se ne smijete, gospodin Maik! Zapravo sam se našao u vrlo neugodnu položaju — promrmlja pomoćnik kapetanov smeteno.

— Gle ti njega! — udri se Vili smijati. — Mislim da je moj položaj neugodniji ako se promisli da nije vaša vlastita nego moja glava u vašim šakama. Molim vas, mister, pustite me.

— Ne mogu nikako! Samo i jedino onda, ako mi date poštenu riječ, da ne ćete na novo pobjeći u trup. Vaš je dragi ujak, mister Kun, saznao od mene, da ste se bez njegova znanja ukrcali na brod i strogo mi je zapovijedio da vas dopremim k njemu u kajitu. Ali ne prije nego li se operete, preobučete i postanete čovjekom. Dajete li mi riječ, mister Maik? — upita pomoćnik kapetanov, obuhvaćajući Vilija još jače i smućivajući se još više poradi ovakova načina spram »rođaka« mistera Kuna...

— Dajem vam riječ, mister, da ne ću nikuda pobjeći. Ali upozorujem vas: preostaje mi pravo da se sakrijem od vas otišavši korakom.

— Korakom? — upita sav u čudu mister Gros i obuhvati Vilija opet jače.

— Da, mister.

— Ako je tako onda mi dajte riječ da ni korakom ne ćete od mene otići. Kakav li ste vi ipak cjepidlačar, gospodin Maik!

— Dajem vam riječ, dajem! Ta pustite me...

Pomoćnik kapetanov ispusti Vilija. Obojica su neko vrijeme gledali jedan u drugoga, nijemo i pažljivo.

— A sada, pođimo na pranje, mister Maik! — predloži pomoćnik kapetanov.

— Znate li što, mister! — progovori Vili hinjenom prostodušnošću. — Ako je čitava stvar u tome da ja budem čišći, onda mi dopustite da potrčim u trup s vedrom vode i ja ću tako da se umijem kako se umiva samo mačka poslije lova?

— To ne. Toga ne mogu da dopustim. Hajdemo, hajdemo, mister Maik...

Pomoćnik kapetanov uzme Vilija ispod ruke i za dva časa tobožnji se rođak milijunašev svlačio u raskošnoj kupaonici okružen revnom služinčadi. Najviše se od sviju njih brigao mister Gros:

— Najmekšu spužvu! — vikao je on. — Brže! A kakov sapun volite vi, mister Maik. U brodskoga brijača ima malo skladište sredstava za poljepšavanje. Tamo ima divnih sapuna. Naročito su dobre dvije marke: jedna pod imenom — »Derbi«. — Kad mi je malo toga sapuna dospjelo u oko ja sam doista hrzao i skakao poput konja trkača. Druga marka ima opet svojih odlika. Govorim o — »Nježnoj koži kraljevne«. — To vam je tek sapun! Nasapunao sam se svega u svemu samo jedamput i postao sam tako nježnim da tri dana nijesam mogao da obučem košulje, a zatim sam se dva tjedna ljljnjao te sam sedam puta promijenio kožu. Priznajte da nijedna naočarka ne može da se podiči takovom raskošnošću. Kako vam se čini, mister Maik?

Bijedni Vili na to ništa nije rekao. Predao se vlasti milih i brižljivih ljudi koji su ga oduševljeno trli, ribali i tiskali i lijevali na nj toliko vode, sasvim kao da su ga htjeli po što po to u njoj da rastvore potpuno i bez ostatka.

— Divnoga li mladića! — šaptali oni između sebe teatralnim šapatom.

— Neobično je nalik na mistera Kuna. Isto gospodsko vladanje! Iste crne oči —

(Nastavit će se).

ЕПИГРАМИ

ЈУНАЧИНИ.

»Без крви проноска није!« — јуначина лисички вије,
А диже свилени скут, да стигне заклонит кут.

СВЕЗНАЛИЦИ.

На протак брашно сијеш, а на сито пшеницу вијеш:
Осевке немаш ти, кукољ ти по њиви зри.

НОВАЈЛИЈАМА.

Хитлено збацисте доле с кровињаре притиске голе,
Кровињу држаху ти, рогове рушите ви.

НИТКОВУ.

Ти си у доба тамно туђинцу служио срамно,
Сада, у светли дан, кади ти народњак пјан.

БОРЦУ.

Дужности врши више, о награди беседи тише:
Тад ће ти уздисај млак бити ко грмљава јак.

Др. Гавра В. Гојковић.

Zofka Kveder-Demetrović

ŽEĐA

Sredinom septembra 1921. godine u Hrvatskom Primorju. Popodnevno sunce pali gola brda Velebita, koja se svetlucaju na suncu kao da su stvorena iz starog srebra. Na plavoj morskoj pučini vide se nalevo gole klisure otoka Paga, bele i ružičaste.

Grad Karlobag se beo i šutljiv stisnuo ispod silnih gora. Na crkvi, na gradskoj većnici, na kućama znakovi propadanja. — U luci nijedne barke. Starinski zdenac u sredini trga pust, bez kapi vode, davno presušio. Tužno strše razvaljene zidine kaštela nad pustom varoši.

Sat izbija šest, kad se diže zastor; onda opet mrtva tišina, kidana zvukom orgulja i molitava iz crkve. Sa jedne pokrajne uličice dolazi stara žena s mladom bolesnom devojkom, svojom unukom.

BAKA: Izmučit ćeš se, jadno dete moje!

UNUKA: Kod kuće mi je gore, bako.

BAKA: Sunce još uvek žeže. Da idemo natrag u senu?

UNUKA: Ne, meni je zima. Sednimo na stube tu kod zdenca. O, ja sam tako strašno žedna!

BAKA: Svi mi smo žedni, jadnici!

UNUKA: Oh, da mi je čaša čiste, sveže vode, bako!

BAKA: Svi mi smo željni vode, čiste, sveže vode! Već pola godine traje ta užasna suša! A meni se čini još dulje. Ko da sam deset godina žedna!

UNUKA: Ja sam još dulje žedna, još dulje!

BAKA: Nisi, dete moje, nisi!

UNUKA: Tako mi se čini, bako! Kao da sam se već žednà rodila! Sve su mi usnice ranjave. I usta tako suha, da jedva govorim.

BAKA: A ti šuti, jadnice moja!

UNUKA: Onda mislim .... Onda suviše mislim na krajeve, gde ima puno vode. Kažu da je u Baški, preko, na otoku Krku, divna voda.

BAKA: Da, kažu. Samo na Pagu i u Baški na Krku ima vode. Svuda drugde presušilo. Ni u Senju, ni u Novom, ni u Crikvenici, ni u Kraljevici nema vode. Tek u Bakru. Pa i tamo se boje, da ne presuši. Nije tako slatka kao što obično. Nego nekako gorka. Kažu, da se u dubini zemlje meša sa morem, tako su presušile sve vode čak u dubinama.

UNUKA: Ali kažu, da je veoma sveža voda. Tako mrzla, da se čaša orosi, kad je natočiš.

BAKA: Jest, kažu.

UNUKA: Oh, da mi je čaša one mrzle bakarske vode! Znaš, bako, mene peče u grudima.

BAKA: To je od groznice, od bolesti.

UNUKA: Al' da mi je vode, prave izvor-vode, meni bi bilo laglje. Znaš, bako, katkada sanjam o raju. Tamo je puno izvora i potočića. Sve žubori. Onda se ništa ne bojim smrti, kad se probudim. Mislim: u raju, u raju ćeš imati i z v o r - v o d u. Nikada ne ću biti žedna u raju.

BAKA: Dat će Bog kiše, pa će opet biti vode. — Nemoj mi govoriti o smrti! Šta će tvoja baka jadna sama na svetu, ako ti umreš!

UNUKA: Možda će se vratiti otac iz Amerike, tvoj sin.

BAKA: O, dete, njega sam ja već oplakala, na njeg više ni ne mislim ko na živog. Javio bi se, da je živ. A kako je otišao pre šesnaest godina, tako do dana današnjega nikada glasa od njega.

UNUKA: U Americi ima mnogo vode, pričaju. Tamo su silne reke, a izvora na milijune. Kažu: kamo staneš, tamo izvire voda.

BAKA: Tamo ima mnogo šuma, pa je i vodâ mnogo.

UNUKA: Pričaj, bako, kako je bilo kod nas, dok je bila još šuma na Velebitu.

BAKA: Dobro je bilo. Kakav je bio tada život u Karlobagu! Pretesan je bio Karlobag za onu vrevu. A sada spava, ko da ga je ko ukleo.

UNUKA: Ti pamtiš još, kad je bio Velebit pokriven šumama.

BAKA: Pamtim. Bijah još dete. Onda su za deset, petnaest godina porušili sve šume. Šta ćeš! Stoljeća treba jedan hrast dok naraste, a posekoše ga za par sati.

UNUKA: I vode je bilo tada?

BAKA: Puno vode. Noć i dan je tekla voda tu na zdencu na sve četiri strane.

UNUKA: A sada je zdenac mrtav!

BAKA: Mrtav. Izvor presahnuo. — Pamtim, kad se to prvi put dogodilo pre kojih dvadeset godina. Kako se ljudi prestrašiše! — Bio je, kad sam bila ja sasma mala devojčica, pametan čovek, koji je proricao, da će voda presahnuti, ako poseku šume.

UNUKA: A zašto ga nisu slušali?

BAKA: Svet mu nije verovao. Sve se polakomilo za novcem i trgovinom. Šta misliš, šuma! Šuma je bogatstvo!

UNUKA: A sada nema više šuma na Velebitu!

BAKA: Nema.

UNUKA zavapi: Zašto ja s a d a živim, kad nema ni šuma ni vode?! Ja sam silno žedna, bako! (Diže ruke prama figuri na zdencu). Zdenče! Zdenče! Vode mi daj! Prave izvor-vode, da ozdravim! Umret ću od žeđe!

Iz crkve izlaze ljudi stari, žene, deca.

UNUKA: Eno idu.

BAKA pita neku staricu: Molili za kišu, ha?

STARICA: Da nam se Bog smiluje! — A ti nisi bila u crkvi?

BAKA: Unuka mi se pati i od zime i od žeđe, pa ne znam, kako da joj ugodim.

ANGELA, mlada devojka, došla k njima: Kako ti je Ivko? Bolje?

BAKA: Šta bi bolje! — Pati se sirota.

UNUKA: Da mi je vode piti!

ANGELA: Šta ćeš, svi smo žedni! Dole kod nas na žalu mrsko mi je čuti ovce kako mekeću od žeđe. Dolaze odozgo na more pa more piju. — Voda je! Njima je dobra!

MARICA, njezina drugarica: Kamo sreće, da je i nama! Ne bi se toliko mučili!

UNUKA: Jao, kako sam žedna! Svisnut ću od žeđe!

Iz općinske vijećnice izašlo nekoliko studenata.

PRVI STUDENT: Šta ste sele ovamo na sunce?

ANGELA: Ne znamo šta bi. Svuda vruće — i u seni.

M. Kerčelić-Krbavski: Groblje kod Mostara.

BAKA je miri, skida njezine ruke s cevi, koje prazne i tužne strše u zrak, kao štake invalida, pa je poseda opet na stepenice: Umiri se, Ivko, mila moja, nesretna! Kad padne sunce, delit će vodu. Općinski pandur će je dizat kablom i delit ko sve ove dane.

UNUKA: To je gadna voda. Stara kišnica. Mutna. Sinoć je bilo samo blato.

BAKA: Precedit ćemo je. Prekipit! pa ću metnuti malko octa u nju; onda je dobra. Pit ćeš je po noći.

UNUKA plačući: Prave vode, p r a v e vode bi htela!

U crkvi zašute orgulje i molitve.

BAKA: Blagoslov svršio. Vidiš, mogle smo i mi poći u crkvu; tamo je hladno.

UNUKA: Meni je zima. Meni je i na suncu zima. Zima mi je i žedna sam. Opipaj mi ruke, sasma su studene. — A u grudima nešto pali. Vode mi daj, bako!

BAKA: Ta kako ti je ne bi dala, da je imam! — Čekaj, dat će Bog kiše i bit će vode.

UNUKA: Ta vidiš, da nigde oblačka nema.

BAKA: Svejedno. Dat' će Bog kiše. Ne može da dopusti, da od žeđe poginemo.

DRUGI STUDENT: Samo da mi dođe stipendija, pa da se mogu maknuti iz ovog našeg dosadnog pakla!

PRVI STUDENT: Svi čekamo, da se maknemo.

ANGELA: Vama lako, al' nama ženskima teško. Nema se kuda poći!

TREĆI STUDENT: A Ivki uvek jednako, kuma Kate?

BAKA: Uvek. Da je barem kiše! Odlanulo bi joj.

PRVI STUDENT: Svima nama bi odlanulo, — ali barometar sveudilj jednako visoko stoji.

DRUGI STUDENT: A šta, Angelo, i ti, Marice, zar ćete doći, da vežbamo za koncerat? — Učiteljice obećaše, da će doći.

MARICA: Ja ne mogu. Sasma sam povenula, — jezik mi se osušio. Nije mi do pevanja. Sestri sinčić umire. Pio neprokuhanu vodu pa obolio. A majka još nad našom kravicom plače. Poginut će, nemamo je čime hraniti, ni čime napojiti.

ANGELA: Prodajte je!

MARICA: Pa bi, — kad ništa za nju ne dobiš.

ANGELA: Lako učiteljice obećale, da će doći na pevanje. Odmorile se kod svojih kuća tamo gore u ze-

lenoj Hrvatskoj, gde ima dosta vode. — Mi bismo da plačemo, a ne da pevamo.

TREĆI STUDENT: Ta i mi smo tu sproveli ferije, pa još nismo klonuli.

ANGELA: Šta vi muški! Vama se lako živi! Celo leto u Zagrebu ili Pragu — pa se onda ferije već nekako prožive. A kada vam je odviše dosadno — a vi šmuk! ili u Senj, ili na Pag. Mi ženske: uvek i večno čuvaj kuću!

Općinski beležnik izašao iz većnice pa prišao grupi.

BELEŽNIK: Primio sam ovaj čas telefonsku vest, da će ministar ruda i voda večeras stići u Karlobag.

PRVI STUDENT: Pa šta bi u Karlobagu?

BELEŽNIK: Naravno, samo na prolasku. Bio u Lici u Gospiću, a odanle ide automobilom preko Velebita. S Kubusa će se spustiti k nama u Karlobag, a onda ide dalje u Senj, Novi, Crikvenicu, Kraljevicu, Bakar, onda lađom po otocima i po Dalmaciji sve do Kotora. Javljasmo iz svih ovih naših krajeva u Beograd, da je silna suša, da odavna nije bilo kiše, da narod nema ni vode da pije. Pa poslaše ministra ruda i voda da vidi, možda da se nađe spas, da se otvore i pronađu novi izvori, da se sagrade novi veliki bunari, da narod ne skapa od žeđe.

ANGELA: U Lici zlo, po otocima zlo, u Dalmaciji zlo, kod nas najgore.

BAKA: K nama neka dođe, da vidi šta je beda!

BELEŽNIK: Načelnik naredio panduru, da se sazove narod. A ja idem do škole, da javim učitelju i učiteljici. — I časnom ocu Frani kažite, ako ga vidite!

MARICA: Hoćemo, — ta čuti će i onako.

Iz gradske većnice izašao pandur s bubnjem. GRADSKI PANDUR bubnja i oglašava: Na općinu došla vest, da će večeras kraljev ministar ruda i voda proći kroz Karlobag. Gradsko poglavarstvo pozivlje građane, muško i žensko, da se sakupe na glavnom trgu, da budu prisutni, kad će gradski načelnik protumačiti gospodinu ministru tegobe naroda. (Odlazi bubnjajući u pokrajne ulice).

BAKA: Naš gradski načelnik ne će se morati mnogo mučiti, da rekne, šta narodu fali — niti šta jesti, niti šta piti, to je Karlobag.

PRVI STUDENT: Istina! Kad svršim nauke i dobijem nameštenje odvesti ću majku i sestru k sebi, a Karlobag me ne će više videti.

ANGELA: Blago onome, koji ima nade, da će se ikada sam ili s kim drugim maknuti iz Karlobaga.

DRUGI STUDENT: Ljubi mene, Angelo, uzet ću te za ženu, kad svršim, i odvest ću te iz Karlobaga.

ANGELA: Nemoj da brbljaš! Kada bi sve devojke morao da povedeš iz Karlobaga, kojima si govorio da ih voliš i da ćeš ih oženiti, kad svršiš nauke, Karlobag bi prazan ostao!

S v i se smeju.

DRUGI STUDENT: Čovek joj hoće dobro, a ona ne će! Ostat ćeš stara parta, kao devedeset i pet po sto karlobaških devojaka.

ANGELA: Bit će mi bolje, nego da s tobom po svetu pođem.

M. Kerčelić-Krbavski: Bjelušine kod Mostara.

MARICA: Eno, dolaze učiteljice s učiteljem! Pođite k njima, one su svršile škole ko vi, pa će vas bolje razumeti! Mi smo i onako preproste za vas!

ANGELA: Da, nesretne smo mi. Za težaka prefine, za gospodu preproste — srednjih nema!

MARICA: E, već ćemo mi kako tako otcvasti, ko tolike druge pred nama!

DRUGI STUDENT: Da niste tako gorde, bolje bi prošle.

ANGELA: Šta ćeš! Gordost je još jedino što imademo. Drugog miraza kod nas nema — pa da još to izgubimo, šta bismo bile?!

Otraga dotrčala dečurlija pa viče: Dolazi ministar! Već se čuje automobil.

Trg se napunio ljudima, ozbiljnima, mršavima, umornima. Malo ima među njima mladih muževa. Većina starci i žene, obučene u večnu primorsku crninu. Deca bosa, poderana, opaljena od sunca.

Iz one ulice, između gradske većnice i crkve, pojavi se automobil. Stane pred većnicom. Na automobilu

ministar i tri, četiri činovnika njegove pratnje. — Netom automobil stao

s a v n a r o d spontano zajauče: Vode! Vode, ministre! Pogibamo od žeđe!

Iz većnice izašao gradski načelnik i nekoliko odbornika. Odnekuda se pojavi franjevac, časni otac Frane. I učitelj, studenti, pandur, svi se desiše oko automobila. Došljaci se skidaju s kola.

ŠOFER popravlja motor i ne brine se, što se događa oko njega.

GRADSKI NAČELNIK: Gospodine ministre! Nadamo se, da vas je dobra sreća dovela i u naš od celog sveta zaboravljeni Karlobag, pa da ćete hteti i moći, da nam pomognete!

NAROD: Vode, ministre! Vode nemamo!

GRADSKI NAČELNIK: Ne moram da mnogo govorim i gladni smo — a što je još gore — i žedni! Više od šest meseci nije pala ovde ni kap kiše. Naši bunari, u koje hvatamo kišnicu, potpuno su iscrpljeni. Samo pola sata dnevno još se deli voda, a i ta loša, kalna, bljutava, već je iscrpljena. Jučer bijaše to već blato, što smo vukli iz bunara, — a ne voda! Danas ne će biti ni toga.

MINISTAR: Potresen sam, verujte, u dno duše potresen!

GRADSKI NAČELNIK: Hvatajte vodu, da se gospodin ministar sam osvedoči, kako je strašno u Karlobagu!

Dva momka zavrtiše kolo na zdencu. Dugo pada kablica u dubinu; dugo je izvlače.

NAROD zavapi: Nema više vode! Samo blato!

NEKO donaša ministru neku ogavnu, gustu, sivu tekućinu.

GRADSKI NAČELNIK: Poumirat ćemo ako nam ne pomognete!

MINISTAR: Strašno je šta vidim! Narode! Mnogo sam danas tužnog vidio. Cela Lika za vodom vapi. Sve ceste su pune blaga i vozova sa bačvama, kojima narod po dvadeset, trideset kilometara daleko vodu vuče. Tužno je gledati, kako se narod i blago muče. Sva polja spaljena od žege. Pokazaše mi krumpir, — sitan ko orasi. Glave zelja malene ko dečja šaka. A ima polja i vrtova, gde nije ništa urodilo; po kojima se prašina diže, kad vetar dune. Al' najbedniji od svih vi ste, tu u Karlobagu. Kad počne cesta s Velebita da se spušta, ko da se spušta u neku očajnu, vruću provaliju, gde nema ni travke, ni grmića zelenog, ni vrutka, ni života, samo vruće, usijano kamenje i pustoš.

NAROD: Tako je! Tako je! U paklu smo mi, u paklu!

MINISTAR: Strašno je kad se pati od glada, al' kad se pati od žeđe, gore je!

GRADSKI NAČELNIK: Na kraju sveta smo! Do Senja sedamdeset i pet kilometara iste ovako očajne pustoši, kao što je vidiste sa vrha Velebita dole do nas. Jablanac je kao jedna malena oaza sred Sahare. Sve sama gudura, sama hrid, sam kamen, gol golcat! — A spram juga, spram Dalmacije isto: pustoš, dva dana hoda pustoš, sve do Obrovca.

NAROD: Na kraj sveta smo, zaboravljeni od sviju.

GRADSKI NAČELNIK: Otkada je Lika dobila željezničku vezu sa Zagrebom, Karlobag propada.

FRANJEVAC, stari, sedi otac Frane: Crkveni krov bi se morao popraviti, inače će se jednoga dana sasma porušiti. Da se dogodi nesreća pa da se krov stropošta kod mise na jadni narod, — nedaj Bože!

NAROD: Kamo sreće, da se Velebit na nas sruši, jer ovako živeti više se ne da!

NADUČITELJ: Prozore na školi već je davno polupala bura. Odavna se ništa više ne popravlja na školi, pa propada, — a jadna deca kod bure zebu i drhću.

NAROD: Jao njima, šta se rodiše!

LUČKI NADZORNIK: Molo se ruši. Jednog će ga dana jugo sasma porušiti.

NAROD: Šta će nam molo, kad u našoj luci ne noći ni jedna lađa!

M. Kerčelić-Krbavski: Motiv iz Mostara.

MINISTAR: Jadni narode, užasno je ovako živeti bez uslova za život, bez nade za bolju budućnost! — A riba, — zar barem ribarstvo uspeva?

NAROD: Sve nas ostavilo, pa i riba je od nas pobegla! S praznim mrežama vraćaju se naši ribari s mora!

GRADSKI NAČELNIK: A na sve nesreće, koje nas biju, došla najstrašnija šiba božja: — ova potpuna, očajna nestašica vode!

NAROD: Vode! Vode pre svega! Poginut ćemo od žeđe!

GRADSKI NAČELNIK: Čuli smo, da ste čovek dobrog srca, gospodine ministre, pomozite nam!

MINISTAR: Trsim se da budem dobar sluga naroda, koji mi je poverio moje mesto. Učinit ću svoju dužnost, naći ću sredstava, da vam se barem voda pošalje.

GRADSKI NAČELNIK: U Kraljevici imade na brodogradilištu lađa sa cisternom, u koju ide trideset vagona vode. Pre rata je služila austrijskom brodovlju.

MINISTAR: Naredit ću, da vam odmah sutra dovezu vode iz Bakra. Bilo bi strašno, da se ništa ne učini za grad, koji tako užasno pati od nestašice vode.

NAROD: Hvala ti, ako nam pribaviš vode!

DECA: Bit će vode! Ministar je obećao vodu!

TAJNIK MINISTRA: Nego ako hoćemo da brzo pomognemo, moramo odmah krenuti dalje. Sunce već zapada.

GRADSKI NAČELNIK: Imat ćete mesečinu, još pre ponoći možete biti u Kraljevici, ako imadete dobar auto.

ŠOFER se izvukao ispod kola: Kako ne?! — Motor je izvrstan!

MINISTAR: Zbogom, narode! Obećajem vam, ne ću zaboraviti na vašu bedu! Pomoći ću vam, koliko državna sredstva dopuštaju, a za vodu pobrinut ću se pod svaku cenu. (Seda sa tajnikom i pratnjom u automobil).

NAROD: Zbogom, ministre! I ne zaboravi na nas! Vode nam pošalji, vode!

Automobil polako kreće natrag, otkuda je došao. Gradski načelnik, odbornici, učitelj, franjevac, studenti, narod ga ispraćuje. Čuje se još vika dečurlije: Sigurno pošalji vode, ministre! Odmah pošalji vode!

Na trgu ostadoše na stubama zdenca samo Baka i Unuka.

Sunce zapada.

BAKA: Da idemo kući, dete moje?

UNUKA: Ne ću kući, bako! Počekat ću, dok dovezu vode. Sveže, mrzle vode. Kažu, da je bakarska voda najbolja voda i mrzla, veoma mrzla. Ko led hladna dolazi ispod gore, kažu.

BAKA: Jest, Ivko, kažu da je to vrlo dobra voda. — Nego sada treba kući! Sunce zapada.

UNUKA: Počekat ću, dok dovezu vode. — Ta čula si, da je ministar obećao, da će poslati vode. Da će o d m a h poslati vode.

BAKA: Ne može odmah. Sutra će poslati.

UNUKA: O d m a h, rekao je. — A on je ministar. Znaš, k r a l j e v m i n i s t a r, bako! Ne sme da laže! Odmah, odmah će poslati vode.

BAKA: Ne može odmah da stigne lađa s vodom. Dok on tamo dođe, u Kraljevicu, bit će ponoć. Spavati će već na brodogradilištu i u luci.

UNUKA: Probudit će ih, odmah će ih probuditi!

BAKA: Onda je brod možda i malo pokvaren. Već dugo nije služio. Trebat će ga popraviti.

UNUKA: Odmah će ga popraviti, ako on zapoveda.

BAKA: Možda se ne može odmah. — Onda treba naložiti vatru za kotao, koji tera stroj, onda valja poći brodom u Bakar, valja tamo krcati vodu — a onda od Bakra do nas daleko. Ako prekosutra rano stigne voda, bit će brzo.

UNUKA: Počekat ću. Počekat dok dovezu vode.

BAKA: Ne možeš, jadna moja, ne možeš! (Pipa joj čelo.) Bože, kako si vruća, sva goriš!

UNUKA: Ja sam tako žedna, bako, tako silno žedna!

BAKA: Molit ću koga, da ti donese vina.

UNUKA: Ne ću vina! Vode hoću! Prave, mrzle vode! Čekat ću vode, dok ne stigne lađa. (Legne na stube.)

BAKA: Nemoj, jadna moja! Nemoj, sirotice moja! Tu je tvrdo. Ne može se tu ležati. — Poći ćemo kući. Leći ćeš u krevet.

UNUKA: Ne ću kući. Meni je tu lepo. — Tu je nekada tekla voda, kažeš? Prava dobra, mrzla, gorska voda?

BAKA: Jest, mila moja. — Davno je to bilo.

UNUKA: Oh, zašto je vrelo usahlo, kad sam ja tako bolesna i žedna! — Bako, kako sam umorna, kako sam silno umorna. — Znaš, kad ozdravim, poći ćemo u Ameriku, bako. K ocu. Tamo gde je otac, prekrasno je. Šume, znaš guste, zelene šume. Po zemlji mahovina raste. A koliko izvor-voda. Potočići žubore... — Tamo ćemo poći. Tamo, kod oca, ne ćemo nikada žeđati. — A tako sam silno žedna! Ti ne znaš, kako sam ja silno žedna! — Idem k ocu, tamo je lepo, on će mi dati izvor-vode... — Umret' ću od žeđe, bako!

BAKA: Mila moja! — Oh, opet te pali groznica! Sva si u vatri. Vruća ko žeravica!

UNUKA: Vode daj, bako! Prave vode daj! — Zašto mi ne daš vode, da pijem?!

BAKA očajno: Šta ću ja s jadnicom mojom?! (Ogledava se na sve strane.) Nikog nema. Ivko! Ivkice! Kući treba poć'! Da legneš, da otpočineš!

UNUKA: Ne mogu, bako! Ja sam tako bolesna i tako žedna. — Da je majka živa, ona bi mi dala vode. Ona bi pošla u goru i donela. Daleko, daleko u goru bi pošla. Tamo visoko u gori, kažu, da je sneg u sred leta u dubokim jarugama i hladna voda... A ti si stara, bako. — Zašto ja nisam imala majke, bako? Zašto je umrla tako rano, da je se ništa ne sećam? — Majko, majčice, vode, vode!

BAKA: Eno već mesec izlazi! — Svetlo, a mene je strah.

UNUKA: Vode mi daj, bako! Samo malo vode! Samo malo!

BAKA se krsti: Jao, ja nesretna! Smiluj mi se, Bože! — Krvi svoje bi ti dala, krvi svoje, da je piješ!

UNUKA: Vode! Vode! (Sve slabije.) Vode... vode...

BAKA: Zaspala je, sirotica!

Mrtva tišina.

BAKA za neko vreme: Ivko! Ivkice! Jesi li se odmorila? Da idemo kući? (Hoće da je pridigne. — Krikne:) Ivko! — Bože milosrdni — umrla je! Mrtva! — Jao mene! Jao mene nesretne! Jao, što ću ja sada na svetu — bez tebe, Ivko?! (Baci se do nje na stube i očajno plače.)

STARI FRANJEVAC vratio se na trg te približio: Šta je, Kate? Zašto naričeš?

BAKA: Umrla mi unuka! Evo je, mrtve! — Htela da čeka vodu, jadnice moja! — Žedna umre!

FRANJEVAC: Ne plači, Kate! Njoj je dobro. Ona više ne žeđa. Duša njezina već pije večnu Izvor-vodu.

DR. MILAN IVANČEVIĆ

NA STUDENCU

Iz carigradskih uspomena.

Dok hodže s vitih minareta Sv. Sofije dovrše podnevnu molitvu, hajdemo ovamo u svježu hladovinu prekrasnog ovog Sultan-Ahmetovog studenca.

Nadaleko ne ćete vidjeti tako krasnog spomenika istočnjačke arhitekture, kojega dah zapadne kulture nije ni dirnuo — kao da su ga daleko tamo iz Turkestana od groba zloglasnog Tamerlana prenijeli ovamo na Zlatni Rog, gdje su se nekad u raskošnu sjaju blistale »posvećene palate« bizantijskih careva.

Široki plosnati krov, malo na kinesku zavinut, sa pet niskih kupola, počiva na četiri mramorna zida, bogato posuta bizarnim arabeskama na plavoj i zelenoj pozadini. Sa svake strane u sredini struji bistra i hladna voda iz prekrasnih, na maursku svedenih niša, u mramorne kade, a pored njih sa obadvije strane uklesana po jedna duguljasta polukružna udubina, urešena finim stalaktitom.

Veliki pozlaćeni arapski natpisi pozivlju dalekog putnika, da žedna grla pristupi ovom studencu, da se napije čistoga zlata, što mu ga je sultan Ahmet u bistru vodu pretvorio. »Uspomena sultanova teče kroz ove cijevi, otvori ih u ime božje, napij se s nepresušenog istočnika i pomoli se bogu za dušu njegovu«.

Hajde da mu i mi poželimo: Alah rahmet ejlen!

Pitka i dobra voda prava je blagodat u ovako golemu i nečistu gradu, kao što je Stambol. Koliko Turci do te blagodati drže, vidi se, što se studenac turski kaže »sebil«, a to prvobitno znači put, kojim se ide u nebo. I zbačeni je sultan Abdul-Hamid-kan uhvatio duši sevapa izgradivši golem vodovod izvrsne Hamidijé — su s dalekih beogradskh brežuljaka (tako se zove nekad samim srpskim robljem naseljeno selo blizu Carigrada) u predgrađe persko i galatsko.

*

Nesnosna omara podnevnog sunca olovnom težinom pritisla silni grad, koji je u vrelu uzduhu, što posvud naokolo trepti, klonuo i upravo dahće.

Niska trava po bedemima Eski-Saraja spržena, usahnula i požutjela, tek tamno-zeleni čempresi i vite pinije s prekrasnim svojim k nebu okrenutim i širokim krošnjama zamirisale blagim i mekanim mirisom bujne crnogorice, što vam ga od vremena na vrijeme topla struja vrelog uzduha donese odmah tu iz bašta ministarstva pravde.

I gotovo vam se ne dâ dići sa mramornih stepenica Sultan-Ahmetova studenca, jer se odavle u svježoj hladovini pored strujanja žive vode i mirisa čempresa i pinija možete još i do mile volje nagledati veličajne Svete Sofije.

Slika će vam njena razigrati krila fantaziji i u duši će vašoj, prožetoj bônim osjećajima, odjednom iščeznuti glomazne ove i žutom bojom premazane dogradnje turske arhitekture; hram Božje Premudrosti sinut će vam u prvotnom svom djevičanskom sjaju sa zlatnim krstom na prekrasnoj kupoli, koje se nježno uhvatila tamnozelena patina.

Tamo — u predvorju, gdje se sada u žutoj prašini čopor gladnih i olinjalih pasa nateže, laje, kevće i skiči otimljući se o oglabanu kost, koju im je trbušasti arnautski aščija od preko puta dobacio ne toliko iz sevapa, da nahrani gladnu paščad, već što mu pravi ćef, kako se mršavi kerovi kolju o golu kost — tamo zablistale dvije goleme fijale, jedna od jaspisa, druga od porfira, pune posvećene vode, što srebrnim mlazom u vis štrca.

Gomila pobožnih staraca, žena i djece gura se oko širokih káda, da umije ruke i obraze, prije nego što stupe u sveti hram; ali velika pozlaćena slova pozivaju vjernike, da ne miju samo lica, već da i s duše operu grijehove svoje. Čudnovat taj natpis: nifon anomemata me monan ofin, čitao ga sprijeda ili straga, daje iste riječi i isto značenje!

Malo podalje između ovih fijala na mramornom podnožju diže se velika brončana konjanička statua cara Justinijana. Junački i umni imperator bizantijski lijevom rukom obuhvatio kruglju zemaljsku, a desnicu pružio prama istoku. Bujna mu kosa urešena dijademom od paunova perja.

Ni u snu nije mogao sanjati umni imperator, kakva će se poslije užasna tragedija odigrati ovdje na ovom posvećenom mjestu.

Kad je naime 29. maja — jednog utorka — god. 1453. oko 8 sati izjutra sultan Mehemed el Fati ujašio u očajni, izmrcvareni grad, dao je odmah potražiti tijelo nesretnog cara bizantijskog Konstantina Dragaša. U krvavoj gomili prepoznaše njegov leš po srebrnom žicom izvezenim dvoglavim orlovima na svilenim cipelama. Janjičar mu Solafer odrubi glavu i odnese sultanu. Da se uvjeri, da je to baš careva glava, sultan pozva zarobljenog velikog logoteta i pokaza mu unakaženo i krvavo lice. Nesretni logotet zavrisnu i staračkim rukama stade čupati sijedu kosu, a suze mu udariše na oči. Sultan zapovjedi, da se krvava glava nabije na koplje, i postavi je tu pred Sv. Sofiju između fijala s blagoslovenom vodom — na radost i veselje bijesnih svojih janjičara.

Krvavo tijelo carevo fukara je vukla po ulicama, dok ga Mehmed nije dao baciti pred spomenik Justinijanov. Usirena se krv i prašina uhvatila razderane carske porfire, a gladni psi, koji oduvijek prate tursku vojsku, dolazili su ovamo i lizali mučeničke rane njegove.

Onda se — priča veli — i sultanu zgadio taj krvavi prizor i sjećajući se valjada promjenljivosti sreće ljudske dade mrtvo tijelo Konstantinovo sahraniti na usamljenom jednom humku sjevernog dijela gradskog, obraslom tamno-zelenim čempresima, pinijama i lovorom. Uza nj se dade sahraniti i janjičar Solafer.

Ovamo se poslije nastanila turska sirotinja — većinom obrtnici — i posagradili svoje drvenjare — samo su ta dva groba ostala nedirnuta u dvorištu jedne takve kućice.

U predvečerje velikih blagdana dolazili su ovamo dugo i dugo vremena pobožni Grci, da na grobu svog posljednjeg cara zapale skromnu svjećicu za pokoj duše njegove, dok se Turci jednom ne razljutiše i humak razoriše.

Ako vas baš srce vuče, možete uz dobru pratnju otići u dvorište tih drvenjara. Tu ćete u jednom ćošku vidjeti poveliki grm divljih ruža, raskrilite ga i opazit ćete nadgrobnu ploču, svu isprebijanu i istočenu zubom vremena, a obraslu mahovinom; tu — pričaju ovdašnji Grci — počivaju smrtni ostaci posljednjeg Paleologa.

Kako su turski sultani oduvijek voljeli, da svome narodu iznesu pred oči slikâ, u kojima se osobito slavi i veliča njihova moć i junaštvo — to je jednog lijepog dana sultan Mehemed el Fati dao u znak, da je razorio istočno rimsko carstvo, Justinijanovu brončanu statuu na svečani način srušiti sa visokog njenog podnožja. Tuč poslije pretopiše u topovsku đulad i s njime »naše razbijahu gradove«, a na mjestu tome podigoše bunar žive vode, valjada da opere potomcima ovdje prolivenu krv sirotinje raje.

Preko puta Justinijanova spomenika — gle kako je pukla prekrasna, prostrana ulica, sva taracana bijelim mramorom, a njoj u zastavi ponosito se diže visoki stup sa pozlaćenom statuom Konstantina Velikoga. On drži u desnoj ruci sunčanu kuglju, a oko glave mu se ispreplela zlatna aureola. Hrišćanski se svetac dao ovdje portretirati kao bog nepobjedivog sunca — Solis invicti — povađajući se za klasičnim primjerom svog zle uspomene predšastnika na carskom prijestolju — Cezara Nerona. Njegova je golema statua — kao boga sunca — stajala pred Koloseom u Rimu.

Desnu i lijevu stranu široke ulice uhvatile sjajne palate s arkadama porfirnog i granitnog stupovlja, između koga sa raskošnih kapitela vise divne girlande bujnog zelenog lišća i raznobojnog šarolikog cvijeća.

S bezbroj se duguljastih prozora spustili grimizni ćilimovi, a preko njih se zatalasala prozirna, fina, mekana svila po mirisnom uzduhu, zadahnutom svježom strujom, što s visova vitinijskog Olimpa duva. Svi su prozori puni radoznala svijeta, koji kao da nešto svečano i sjajno nestrpljivo čeka. Između njih ljepotica, koja sa velikim, crnim očima obuhvatila jedrom i punom rukom mramoran stup, a bujna joj se mećana kosa, sva isprepletena zlatnom žicom, spustila pored rumenog lica niz fino srezane uši, u kojima trepte velike okrugle zlatne minđuše. Ona drži pored sebe košaricu punu mirisnih ruža i baca ih na mramorni pod široke ulice. Za čas i s drugih prozora poletješe kite ružmarina, mirte, lovora, karanfila i bijeli krupnozrnati mramor odjedared se pretvori u silan i divan ćilim šarolik i mirisan.

Danas je sve obuklo svečano ruho. Daleko tamo od Portae aureae prolamaju uzduh gromki poklici: Is pola eti (Na mnogo godina)!

To se blagovjerni vasilevs u sjajnu triumfu vraća s ratnog pohoda u bajne svoje »posvećene palate« na Zlatnome Rogu!

I eno ih gdje se kreću od tvrdih zidova gradskih!

Naprijed jašu četiri glasnika carstva na crnim konjima, kojima su sve četiri noge bijele. Na širokim grudima nose na plavu svilenu prsluku izvezene bijele dvoglave orlove bizantijske. Desnom rukom drže na ustima srebrene trube — a jasni metalni glas njihov kliče po mirisnom mekanom zraku.

Iza njih ponosno stupaju slavom ovjenčani hrabri vojnici okružujući u sredini svojoj roblje — teškim lancima na rukama i na vratu okovane mrke gorštake poludivljih plemena maloazijskih.

Kad ta povorka mine — četiri bijela konja sa dugačkim repovima, a kao svila sjajnim strunama, što se zemlje dotiču, vuku bogato zlatom i srebrom okovana kola od kedra livanskog. Pored njih stupaju po četiri u raskošno ruho obučena paža i drže ih za široke, sitnim biserom i zlatnom žicom, izvezene uzde. Na kolima se vozi čudotvorna ikona Matere Božje — tis odigetrias.

Sad dolazi u gustim redovima plemstvo carevine: senatori, konsulari, vitezovi, dvorjanici, sve u dugim bijelim mantijama sa debelom upaljenom voštanom svijećom u ruci. Pred njima pjevački kor snažnim glasom zapjevao starodrevnu crkvenu pobjedničku pjesmu, koju su naši pradjedovi preveli na stari slovenski jezik sa: Vozbranoj vojevodje . . . , pa i mnogi starac — senator, stup carevine stao udešavati svoj slabački glas uz mladićko pjevanje.

Idu kao da im se žuri, jer treba za čas da ustupe mjesta veličajnom prizoru. Gle kako i toplo sunašce sa plavetnog neba veselo zatreptalo obasipljući svim svojim sjajem svijetlo oružje, šljemove i oklope junačkih vojnika, što se sa krvavog pohoda kući vraćaju.

Zaboravivši na nevolje ratne vojska klikće i pjeva, a pod kopitama razigranih konja, što vrište i rzaju, ponosito uzbacajući glavu, tutnji i frca kamen tarac divnog Konstantinovog grada.

Tu najprije ide četa carske garde — gorostasni momci, teško oružani do zubiju, sve birani među biranima iz svih krajeva prostrane imperije. A onda na čelu konjaničke svite glavom sam — autokrator — car i samodržac — na bijelu konju. Snažne grudi njegove pokriva bijeli pancir od srebrene žice, a nad preplanulim i junačkim licem zablistao u sjaju sunčanu zlatan šljem sa srebrenim dvoglavim orlom, što je veselo raširio krila. Dva krupna gotska gardista kao vatra crvenom dugačkom kosom čvrsto uhvatili za uzde razigranog konjića, što mu široka i dugačka pleća pokriva grimizni, državnim grbovima iskićeni svileni ćilim.

Sva ta veličanstvena triumfalna povorka proći će bogato ukrašenom ulicom pored gustih redova vesele svjetine, koja im na put baca grančice lovora, ružmarina, mirte i ruža i u razdraganosti svojoj kliče: Is pola eti! Is pola eti!

Za tim će da skrene prama širokom Forumu Theodosii, gdje se na visokom stupu diže srebrena statua cara Teodosija, i proći će pored sumpornog Tetrapila.

A šta je to?

To je velika dvorana sa četverim vratima. Tu se upokojeni carevi na odar meću, da ih narod vidi i da im se za dušu bogu pomoli, prije nego ih sahrane u crkvi Svetih Apostola pored počivših slavnih praotaca svojih.

A onda na jug preko Forum Constantini ravno pred Sv. Sofiju. Tu će ih dočekati blaženi patrijarh okružen

svitom visokog klira. Odežda mu je raskošno zlatom izvezena, na glavi nosi bijelu kamilavku sa zlatnim krstom, a na grudima paladium carevine — prekrasnu ikonu Matere Božje, što ju je evanđelist Luka svojom rukom radio; ona je sva u zlato okovana, a bogato posuta krupnim raznobojnim draguljima.

Tu će car — prošavši kroz uparađene redove jedne i druge hipodromske stranke, plavih i zelenih — da sjaše s pomamna konja i da cjeliva ikonu i ruku patrijarhovu — a onda će povorka dalje da okrene od Sv. Sofije preko Forum Augusteum u posvećene palate na Zlatnome Rogu.

I proći će tu baš ispred nas...

Već se čuje tutanj ispod kopita bijesnih konja, sad će tu da se stvore četiri herolda carevine, obučena u svilu i kadifu...

*

Trgoh se!

Ah — mjesto sjajnih glasnika pobjedničke vojske bizantijske predamnom se stvoriše četiri odrpana turska hamala. Na koštunjavu im tijelu vise jadni dronjci, krpa na krpi, a na golim nogama klopoću drvene nanule. Dugački vrat, lice i razdrljene grudi pocrvenjele i porcnjele od žege sunčane. Oko obrijane glave omotali preko masnog fesa crveni turban.

Oni dolaze ovamo svaki dan u svježu hladovinu Sultan-Ahmetova studenca na pôdnevni počinak. Tu se prvo umiju i pomole Alahu, pa onda izvade iz njedara komad suha hljeba, začine ga glavicom luka ili kriškom lubenice, napiju se za tim za pokoj duše Sultan-Ahmetove bistre vode iz njegova studenca, skinu svoje prnje i u blaženom istočnjačkom »dolce far niente« prodrijemaju ljetnu omaru.

Čudo im danas, da ja bunim njihov mir, ali se ubrzo snađoše, jer najmlađi od njih pogleda me zvrljavim svojim lijevim okom, skide svoj ćurak i prostrije ga baš pored mene. Kad malo zatim i sâm čučnu uz ćurak i dignuvši lijevu ruku stade desnom da lovi nešto po njedrima — skočih kao oparen iz straha, da ne ponesem kakvu životinjicu čiste pasmine kao živu uspomenu iz Dar-ul-seadeta — grada blaženstva, kako Turci u razdraganosti svojoj nazivlju Carigrad.

Šta mi drugo preosta, nego da se laganim korakom uputim prama Sv. Sofiji.

Ali kako mi bogovi htjedoše to poslije podne da zagorče čašom jeda! Jedva prokrčih puta kroz masu turske dječurlije, što je zaglavila ulicu pred ministarstvom pravde derući se i trčeći za glomaznim jednim medjedom, što nezgrapno poigrava na stražnjim nogama i mumlja, kako ga za brnjicu povuče odrpani bugarski ciganin s Balkana; on mu udarajući u dahire kroz nos pjevuši tursku neku pjesmicu.

Ne dade mi vrag mira, već mu doviknuh:

— He čengene bre! Od kova si strana?

Raznježen valjda, što začu poznate zvuke, Ciganin se osmjehnu, presta udarati u dahire, dade ga medvjedu u prednje šape, pa pođe k meni.

— Od Eski-Zagora, efendum!

— Nosi te đavo, nesrećo ciganska!

Čisto se prestraših te mrcine i sasuh mu u dahire pregršt sitnih parica.

Ali na tome ne htjede da prođe.

Jedan se dio turske dječurlije odvoji od medvjeda i njegova ciganina, pa pojuri za mnom pružajući crvene ruke i drančeći milostinju. Srećom ta bijeda ne potraja dugo, jer još nekoliko žurnih koraka i evo me u predvorju tvome, veličajni hrame Božje Premudrosti!

Istina, tu će nas opet strogi hođža da dočeka s obligatnim svojim:

— Jasák (nije slobodno).

Ali kako na tihom Bosporu zlatni ključići otvaraju i teške brave dubrovačke, mrko će se lice našeg hođže razvedriti, kad zablista u ruci njegovoj zlatni napoleončić. On će uslužno da otrči po glomazne papuče, pa kad ih preko cipela navučete, lijevom će vam rukom da odgrne teški tamnocrveni zastor na vratima i sa ljubeznim jednim:

— Bujrum — efendum!

da nas odvede u jedno od najljepših djela duha i ruke čovjekove.

RANO LETO

Devojke, mlade, sestrice,
Dođite, lepe, radosne,
Hajde da kolo igramo
Na onoj mekoj livadi.
Mirišu beli cvetovi,
Mirišu rumeni, mirišu,
A mlado žito u polju
Vedrinu neba udiše
I vruću snagu sunčanu.
Šuma je sveža, rosna je,
Vlažna i puna kliktaja.
Stari su hrastovi razvili
Svileno lišće mekano.
Providni, svetli krovovi
Čuvaju sitne cvetove
U gustoj travi zelenoj,
I sitne kapi biserne
Što se na njima blistaju.
Čuvaju prve cvrkute
I mladu ptičad ljuljaju.
Široke su se livade
Preko dolina pružile,
Vrhove trava prekrile
Srebrenim magle pramenom.

Devojke, lepe, sestrice,
Dođite, mlade, radosne,
Hajde da kolo igramo;
Leto je danas zablistalo
Nad plavom gorom, nad gorom,
Nad onim bistrim izvorom,
Nad tankim javorom.

Zagreb, vedroga, jasnog, sunčanog dana na Novu Godinu 1921.

Zdenka Vernićeva, 7. r. ž. r. g.

ĆELE-KULA

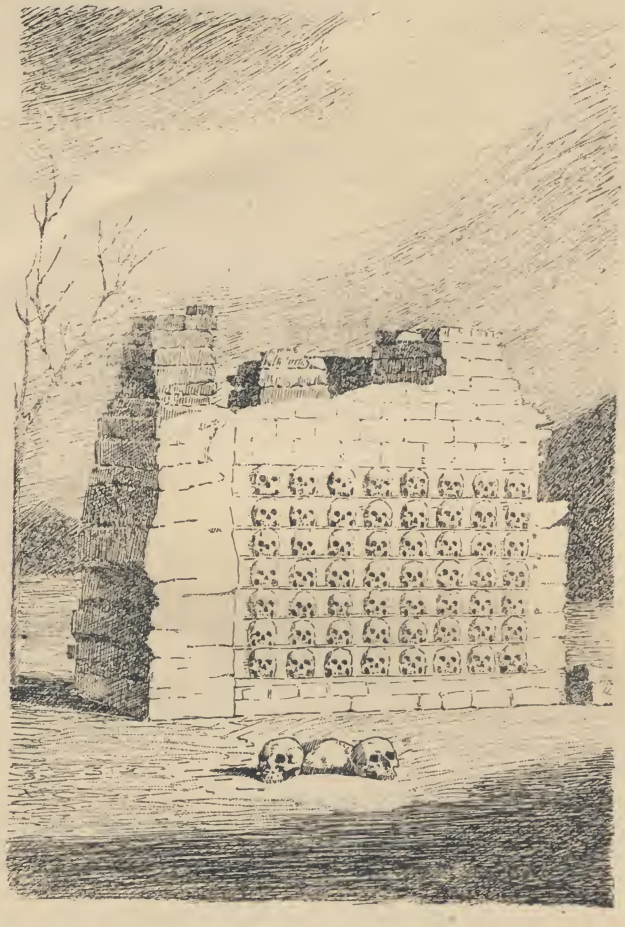

Jedan zid »Ćele-kule«, do god. 1878. kada su glave sahranjene. Kula i sad postoji, samo je nad njom sagrađena kapelica.

Ћеле-кула... То је спомен
Витезова наших врлих
За слободу свог народа
На Чегару изумрлих!
Ћеле-кула... То је доказ
Србинова див-јунаштва...
То је доказ и старога
Крволоштва и дивљаштва!
Ћеле-кула... То је књига,
Што без речи приповеда...
Да с' у кулу српске главе
Узидане ред до реда...
Ћеле-кула... То је кућа,
Вечна кућа наших тића,
Наше браће ресаваца
И Стевана Синђелића!
Ћеле-кула... То је венац,
Што Србину храброст сплета...
Каменица, Ниш и Чегар —
То су за нас места света!
Ћеле-кула... То је и храм
Где се српско име слави...
Где се кобна смрт презире,
Која беше већ на јави.
Ћеле-кула... То је стожер
Будућности српског рода,
Око кога и сад круже
Љубав, братство и слобода!
Ћеле-кула... То је пример
Сваком нашем драгом брату —
Далматинцу, и Босанцу,
И Словенцу и Хрвату...
Ћеле-кула... То је зора
Нових дана, новог сјаја...
То је извор нове снаге
За освету »кобног маја«!
Ћеле-кула... То је полет,
Да се збаце тешки ланци
И осветe на Чегару
Окропљени крвљу шанци!
Ћеле-кула! Доле капе!
Кретимо се! Стојмо немо!
Свете душе, свете сени
Узнемирит' ми несмемо!

Прочитано на прослави у Нишу 19. маја 1923.

М. Петровић-Шибица.

Jedan jezovit i strašan spomenik barbarstva, i koji su ostavili Turci kao pobjedničku trofeju nad smaknutim ustašama. Sad su tamo samo ostaci jedne kamene kule, koju su podigli Turci uz drum, koji vodi iz Niša prema Carigradu i svu je popločili glavama pobijenih srpskih ustaša u ustanku s proljeća god. 1809. Nedaleko Niša na Kamenici načiniše ustaše šance za obranu. S tima šancima i s Turcima, koji su na njih jurišali kobnog maja g. 1809., u lagum se digao Stevan Sinđelić. Turski paša da zastraši narod sazidao je na tom mjestu kamenu kulu i uzidao u nju podsijecane ustaške glave, koje su tamo uzidane bile sve do god. 1878., dok Srbi ne oslobodiše Niš i lubanje ne sahraniše. Kula postoji još i danas s praznim nišama, gdje su nekad lubanje bile, a preko kule sagradiše slobodni potomci kapelicu.

God. 1833. putovao je Alfons de Lamartin Srbijom, koja je u ono vrijeme bila slobodna samo do Niša, dok je sam Niš bio još u turskim rukama. On opisuje Ćele-kulu ovako:

»Za četiri dana lagana hoda, čas kroz lako pristupačne planine, čas kroz vanredno plodne ali puste doline i ravni, ja stigoh u ravnicu oko Niša, posljednje turske varoši, gotovo na samoj granici Srbije; bio sam izmakao na konju, za jedno po sata, ispred karavana. Sunce je žeglo; od prilike na jednu milju od varoši ja ugledah jednu široku bijelu kulu, gdje se uzdiže usred ravnice blistajući se kao parski mramor; staza me je k njoj vodila; ja joj priđem bliže i davši jednom turskom djetetu što je išlo sa mnom, moga konja, da ga pridrži, sjedoh u hlad od kule, da malo otpočinem; tek što sam sjeo, kad podigavši oči na spomenik, u kojega sam hladu bio, vidjeh da su njegovi zidovi, za koje mi se učinilo da su sagrađeni od mramora ili od bijelog kamena, načinjeni od pravilnih slojeva ljudskih lubanja. Te lubanje i ta čovječja lica, oguljena i pobijeljela od kiše i sunca, oblijepljena s malo kreča, činila su potpuno slavoluk koji me je zaklanjao od sunca; na nekima je još zaostala kosa i lepršala se na vjetru kao lišaj ili mahovina. Jak

i svjež povjetarac duvao je s planina i prodirući u mnogobrojne šupljine glava, lica i lubanja, izazivao je u njima žalostivo i tužno žviždanje. Nikog nije bilo tu da mi objasni taj divljački spomenik; dijete koje je držalo za uzdu dva konja igralo se sa sitnim otpacima lubanja, što su se raspadale u prah ispod kule; ja sam bio tako sustao od umora, vrućine i drijemeža, da sam zaspao naslonivši glavu na taj zid od odsječenih glava. Kad sam se probudio, vidjeh oko sebe karavanu i više turskih konjanika, koji su došli iz Niša da me doprate u grad; oni mi rekoše, da su to glave onih Srba, koje je paša poubijao u posljednjem srpskom ustanku. Ova ravnica bila je poprište smrti tih hrabrih ustaša i ovaj spomenikč njihova grobnica. Ja pozdravih okom i srcem ostatke tih junačkih ljudi, kojih su odsječene glave postale kamen temeljac nezavisnosti njihove (danas i naše) domovine. Srbija u koju ćemo stupiti, sada je slobodna i pjesma slobode i slave odjekivala je u kuli Srba, koji su umrli za svoju zemlju. Uskoro će i sam Niš biti njihov; neka sačuvaju ovaj spomenik! On će naučiti njihovu djecu što vrijedi nezavisnost jednog naroda pokazujući im, pod koju su je cijenu njihovi očevi otkupili.«

GRAD

Grad je mrki titan dugoga, crnoga tela,
koji naslanja glavu na plave obronke gore
i kupa crne noge
u srebrnom valovlju reke.
On moćno tornjeve pruža ko' jake, velike ruke
na azurnu kupolu neba,
da hvata oblake bele
i sjajne, zlaćane strele
svetloga boga Feba.

Grad je mrki titan.
I sve su ulice duge
vene njegova tela
i svi su prozori kuća
njegove velike oči —
i jaka su njegova pluća
dimnjaci tvornica, kuća
i sipaju crni dah.

I ja sam deo tela njegova,
mala kaplja krvi njegove,
bledo dete krila njegova —
i vidim bedu, jad, sirotinju
i slušam duge, teške uzdahe
i uvek ostajem tužan...

Grad je mrki titan dugoga, crnoga tela
i ja sam bledo dete njegovo
i uvek slušam kako kucaju
duge. duge žile njegove
i kako dišu pluća njegova —
i kako naslanja glavu
na plave obronke gore
i kupa crne noge
u srebrnom valovlju reke.

Zagreb, 30. XII. 1923.

Vlado Kovačević, VII. gimn. (Vinkovci.)

FRAGMENTI IZ HISTORIJE ELEMENTARNE MATEMATIKE

III. Pitagorin stavak*.

U prvoj knjizi velikog djela Euklidova (rođ. oko 365. pr. Kr. u Aleksandriji): *Στοιχεῖα* Elementa, nalazi se glasoviti Pitagorin stavak pod oznakom I. 47. Dokaz samog stavka, kako ga donosi Euklid, izvodi se još i danas u našim školama. To je onaj dokaz (sl. 1.), da su kvadrati nad katetama plošno jednaki pravokutnicima, koji su sastavljeni od hipotenuze i projekcija kateta na hipotenuzu. Prema Proklu (410. — 485. poslije Kr.) taj je dokaz našao i izveo sam Euklid.

U staroj grčkoj matematičkoj historiji, koja se pripisuje Eudemu, nabrajaju se zasluge i karakterišu ličnosti pojedinih grčkih matematika zbijenim i posve zgodnim riječima. Počinje se s Talesom iz Mileta, a za Pitagoru se kaže da je uzdigao matematiku na pravu znanost, jer je njezine temelje obradio s višeg gledišta, a njezine teorije istražio apstraktnije i intelektualnije.

Kad je Pitagora sa Sama živio, nije posve sigurno. Živio je zacijelo u VI. vijeku pr. Kr.

Za nas je najvažnije iz njegova života, da je po svoj prilici boravio dulje vremena u Egiptu, a možda i u Babiloniji, odakle je i donio svoje znanstvene pobude. Stoga je veoma teško razlučiti, što je sam Pitagora našao, što je od svojih predšastnika primio, a što su njegovi učenici kasnije dopunili. Zgodno veli A. Riecke, da je biografija Pitagorina smjesa istine, priče i izmišljotine, kao što je granit smjesa kremena, tinjca i ortoklasa. (A. Riecke: Pythagoras 2 Aufl. Leipzig 1894.)

To vrijedi i za sam stavak, da je u pravokutnom trokutu kvadrat nad hipotenuzom plošno jednak sumi kvadrata nad katetama, koji se općenito i svuda zove Pitagorinim poučkom. U Francuskoj zovu taj stavak i le pont aux ânes — pons asinorum — dok se u Engleskoj pod the asses' bridge ili pons asinorum misli stavak, da su u istokračnom trokutu kutovi na osnovici jednaki.

* Dr. J. Tropfke: Geschichte der Elementar-Matematik Bd. IV. 1923.

* Dr. W. Lietzmann: Der Pyathagoreische Lehrsatz. Math.-Physik. Bibliothek Bd. III. 1917.

Svi se matematički kritici slažu danas potpuno u tom, da taj stavak Pitagora nije prvi našao ni izrekao. Jedni drže, da je on samo izveo prvi znanstveni dokaz za sam stavak, a drugi mu poriču i tu zaslugu, jer na pitanje, koji je dokaz Pitagorin, ne može nitko da dade pozitivan odgovor. Dokaz, koji se nalazi u Euklidovim Elementima i za koji su neki mislili da je Pitagorin, prema sigurnoj tvrdnji Proklovoj jest Euklidov.

Dok historija matematike ima o Pitagori i o njegovom znanstvenom djelovanju veoma slaba i nesigurna data, dotle fama o tom znade mnogo više. Ona znade čak i to, kako se do samog otkrića došlo i što se tom prilikom sve događalo. Ona priča, da je Pitagora od veselja zbog otkrića, u znak zahvalnosti bogovima, koji su mu rasvijetlili pamet, spalio hekatombu (žrtvu od stotinu volova.).

U antiknoj se literaturi na jedno dvanaest mjesta pominje geometrijsko djelovanje Pitagorino. Najstarije je ono, na koje se svode i sva ostala, epigram nepoznatog aritmetika Apolodora.

Ἡνίκα Πυθαγόρης τὸ περικλεὲς εὕρετο γράμμα,
κεῖν' ἐφ' ὅτῳ λαμπρὴν ἤγετο βουθυσίην.

Kad je Pitagora našao glasovitu figuru — onu, za koju je prikazao sjajnu volovsku žrtvu ...

Taj epigram ima na pameti i Ciceron, kad govori o hekatombi, koja je spaljena kod jednog geometrijskog otkrića Pitagorina. Vitruv (oko 15 pr. Kr.) iznosi, da je hekatomba u vezi s kvadratnim stavkom za trokut sa stranicama 3, 4 i 5, a Plutarch (oko 50.—120. pr. Kr. izrijekom veli, da je to geometrijsko otkriće Pitagorin stavak. Ostala se mjesta o tom nalaze kod Ateneja (početkom II. stoljeća pr. Kr.), Diogena Laertijskoga (oko 200. p. Kr.) i Porfirija (233.—304.).

Iz novije je literature glasovit sonet njemačkog pjesnika, rodom Francuza Chamissoa (1781. do 1838.), koji je savršeno duhovita i neobično oštra satira o strahu konzervativaca i reakcionaraca protiv savremena progresa i novih istina.

Die Wahrheit, sie besteht in Ewigkeit
Wenn erst die blöde Welt ihr Licht erkannt:
Der Lehrsatz, nach Pythagoras benannt,
Gilt heute, wie er galt zu seiner Zeit.

Ein Opfer hat Pythagoras geweiht
Den Göttern, die den Lichtstrahl ihm gesandt;
Es taten kund, geschlachtet und verbrannt,
Ein hundert Ochsen seine Dankbarkeit.

Die Ochsen seit dem Tage, wenn sie wittern,
Dass eine neue Wahrheit sich enthülle,
Erheben ein unmenschliches Gebrülle;

Pythagoras erfüllt sie mit Entsetzen;
Und machtlos, sich dem Licht zu widersetzen,
Verschliesen sie die Augen und erzittern.

Proklo u svom komentaru djela Euklidova veli, da je epigram Apolodorov anektodan. Proklo je u svoje vrijeme imao bolja historička vrela, nego ih imademo mi danas, na pr. Historiju geometrije od Eudema, pa da je on gdje našao, da je Pitagora otkrio kvadratni stavak, on bi kao savjestan pisac to i zabilježio, tim prije što navodi druga otkrića Pitagorina, kao ona u nauci o proporcijama i u tehničkoj izradi pravilnih tjelesa. Već za vremena Aristotelova (384. — 322. pr. Kr.) nije se moglo lučiti geometrijsko djelovanje Pitagorino od djelovanja njegovih učenika. Kako nije ni razvoj geometrije do Pitagore bio bogzna kakav, to je sve vjerojatnije, da nije Pitagora našao kvadratni stavak nego kasnije koji od njegovih učenika.

S historijskoga su gledišta zanimljivi najstariji citati Pitagorina stavka u originalu kod grčkih i latinskih pisaca. Za primjer navodim samo ove:

«Ἐν τοῖς ὀρθογωνίοις τριγώνοις τὸ ἀπὸ τῆς τὴν ὀρθὴν γωνίαν ὑποτεινούσης πλευρᾶς τετράγωνον ἴσον ἐστὶ τοῖς ἀπὸ τῶν τὴν ὀρθὴν γωνίαν περιεχουσῶν πλευρῶν τετραγώνοις.»

U pravokutnim je trokutima kvadrat nad stranicom prema pravomu kutu jednak kvadratima stranica, koje zatvaraju pravi kut.

Tako je taj stavak zabilježen kod Euklida *Στοιχεῖα* I. 47. Tu se ujedno prvi put u literaturi pominje Pitagorin stavak.

Kod aleksandrinaca Herona (I. stoljeće pr. Kr.) Geometrica Opera 4. glasi već u algebarskom obliku:

Ἰστέον δὲ ὡς παντὸς ὀρθογωνίου τριγώνου οἱ πολυπλασιασμοὶ τῶν δύο πλευρῶν τῆς ὀρθῆς γωνίας ἴσοι εἰσὶ τῷ πολυπλασιασμῷ τῆς λοιπῆς τῆς ὑποτεινούσης.»

Treba znati, da su u svakom pravokutnom trokutu kvadrati dviju stranica pravoga kuta jednaki kvadratu ostale hipotenuze.

U Pseudo-Boetija glasi: In triangulis, in quibus unus rectus est angulus, quadratum quod a latere rectum angulum subtendente describitur, aequum est his quadratis, quae a continentibus rectum angulum lateribus conscribuntur.

U trokutima, u kojima je jedan kut pravi, jest kvadrat, koji je nacrtan od stranice prema pravomu kutu, jednak onim kvadratima, koji su nacrtani od stranica, koji obuhvataju pravi kut.

Alnairizi (oko 900. p. Pr.) napisao je arapski komentar djela Euklidova, koji je na latinski preveo Gerhard od Cremone (1141. — 1187.).

Tu stavak glasi:

Omnis trianguli orthogonii quadratum factum ex latere subtenso angulo recto equale est coniunctioni duorum quadratorum, que fiunt ex duobus lateribus, que continent angulum rectum.

U svakom je pravokutnom trokutu kvadrat načinjen od stranice prema pravomu kutu jednak zbroju dvaju kvadrata, koji su načinjeni od dviju stranica, koje obuhvataju pravi kut.

Ramus, Geom. lib. XII. 5. (1599.): Si basis trianguli subtendit rectum, aeque potest cruribus. (Ako stoji osnovica trokuta prema pravomu kutu, jednaka je kracima uzetim u kvadrat) posse = uzeti u kvadrat prema potentia = kvadrat.

Najkraća je stilizacija, koju ima L. W. Gilbert (Geometrie, 1798.), Hypotenusa potest cathetos.

Joachim Junge, Geometria empirica (1627.): Bina quadrata e cathetis simul sumpta aequantur quadrato hypotenusae. (Oba kvadrata od kateta zajedno jednaka su kvadratu hipotenuze.)

Svoje vrsti je oblik Pitagorina stavka, kako ga donosi francuski matematik Vieta (1540. do 1603.) u obliku proporcija:

AB + AC ad CB ita CB od AB — AC
AB + CB ad AC ita AC ad AB — CB,

gdje su AB i AC katete, a CB hipotenuza.

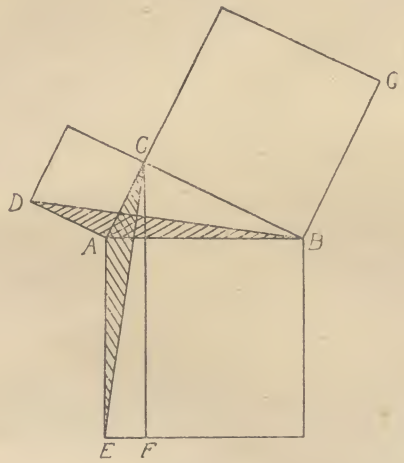

Slika 1.

Danas su se za pravokutni trokut uobičajili nazivi hipotenuza i kateta. Riječ hipotenuza grčki *ὑποτείνουσα* dolazi od *ὑποτείνω* = pod što razapinjati, pod čim se protezati, nasuprot ležati. Čini

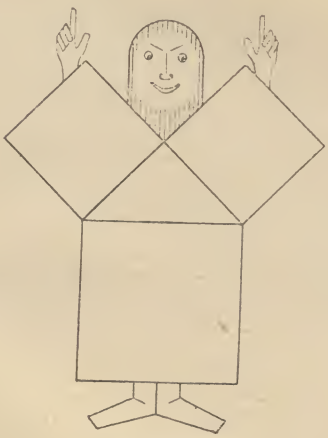

Slika 2.

se, da je riječ uzeta od »napetih« žica starogrčkih ili egipatskih glazbala (harfa). Ta glazbala imaju dva međusobno okomita ili priklonjena kraka, a žica je napeta tako, da zatvara »trokut«, odakle i ime glazbalu: «*Τρίγωνον.*» U Grka ne znači hipotenuza samo najveću stranicu u pravokutnom trokutu. Kod njih se svaka treća, obično najveća stranica zove hipotenuza u svakom trokutu bez razlike (Heron).

Euklid izrijekom veli u kvadratnom stavku *ἡ τὴν ὀρθὴν γωνίαν ὑποτείνουσα* = koja je razapeta prema pravomu kutu.

Mnogo kasnije zadržana je riječ hipotenuza samo za najdulju stranicu pravokutna trokuta.

Riječ kateta dobila je svoje značenje veoma kasno. *Κάθετος* sc. *εὐθεῖα γραμμή* od *καθίημι* = spuštati *ἡ κάθετος* = kalamir, olovo. Kod Hipokrata (440. pr. Kr.) znači ona okomicu, kod Viete nadomješta se riječju perpendiculum, Gerbert je uzima za visinu, a kod rimskih je agrimenzora riječ cathetus muškog roda. Joachim Junge prvi put

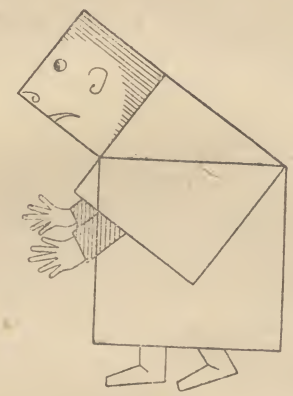

Slika 3.

naziva obje stranice trokuta, koje zatvaraju pravi kut »c a t h e t i«. Istom u XIX. vijeku upotrebljava se riječ kateta općenito. Zanimljivo je, da se u francuskim školskim knjigama kateta nikad ne spominje, a hipotenuza veoma rijetko.

Jedno stoji, matematička istina izrečena Pitagorinim stavkom poznata je na cijeloj našoj ze-

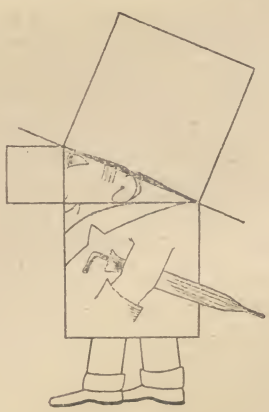

Slika 4.

maljskoj kugli u raznim oblicima od najstarijih vremena. Poznavanje pojedinih Pitagorinih brojeva kao 3, 4 i 5 jest prastaro.

U jednoj kineskoj matematici oko god. 1100. pr. Kr. pominje se Pitagorin trokut sa stranicama 3, 4 i 5.

Prema Cantoru je vjerojatno, da su i Egipćani poznavali jednadžbu

$$3^2 + 4^2 = 5^2$$

ili što je isto pravokutni trokut sa stranicama 3, 4 i 5. Papiros Berlinskog muzeja 6619, koji je nađen u Kahunu i koji je iz vremena XII. dinastije u doba kralja Amenemhata I. oko 2300 god. pr. Kr. sadržava kratka računanja, u kojima dolazi pojam i znak za kvadratni korijen.

U njemu se nalaze i brojčani snošaji kao

$$1^2 + \left(\frac{3}{4}\right)^2 = \left(1\frac{1}{4}\right)^2 \text{ i } 8^2 + 6^2 = 10^2$$

koji su zacijelo izvedeni iz osnovne jednadžbe $3^2 + 4^2 = 5^2$.

Drži se, da su t. zv. »harpedonapti« (napinjači užeta) imali zadaću pomoću trokuta sa stranicama 3, 4 i 5 konstruirati prave kutove. — Kod gradnje hramova, poslije kako se astronomskim opažanjima utvrdila sjevero-južna linija, morali su ti harpedonapti da na nju konstruiraju prave kutove, da se postavi pravokutni tlocrt gradnje. Kako su oni to konstruirali, bila je njihova tajna, ali je vjerojatno, da su to činili napinjući uže u trokut, na kojemu su bili vezani uzlovi u omjeru 3 : 4 : 5, i pravi je kut bio tu. Bez sumnje je Pitagora veliki dio svoga matematičkog znanja i pojedine posebne slučajeve kvadratnog stavka crpao od Egipćana. Vjerojatno je, da je njegova zasluga ili zasluga njegove škole, da je stavak općenito izveo i dokazao.

Kod Indijaca, kao i kod Egipćana, bijaše geometrija u uskoj vezi s vjerskim obredima. Ako bridovi oltara nijesu bili pravokutni i okomiti i ako je u orijentaciji prema nebeskim stranama bila pogreška, to božanstvo nije primalo prikazanih žrtava. Stoga propisuje staroindijski vjerski kult već u XII. stoljeću pr. Kr. stroge oblike za gradnju oltara. Stavcima o jednakosti površina te sakralne geometrije pripadao je i kvadratni stavak pravokutna trokuta. U VIII. stoljeću pr. Kr. poznat im je već Pitagorin trokut 15, 36 i 39, koji se u spisima Apastamba - Sulvasutra iz IV. ili V. stoljeća pr. Kr. prema Cantoru opisuje ovako: Označi se stupovima dužina zvana »praci« od 36 »padas«-a (staroindijska mjera) točno orijentirana od istoka prema zapadu. Na stupovima se učvrsti uže dugo 54 padasa, na kojemu se 15 padasa od jednoga kraja sveže uzao. Sad se napne uže pomoću stupca na mjestu uzla i dobije pravi kut.

U spisima Sulvasutra navodi se osam primjera Pitagorinih trokutova: 3, 4 i 5; 5, 12 i 13; 8, 15 i 17; 12, 16 i 20; 7, 24 i 25; 15, 20 i 25; 12, 35 i 37; 13, 36 i 39. U spisima Kâtyâna-Śulvasutra navode se samo iracionalni primjeri : $1, \sqrt{2}$ i $\sqrt{3}$; $1, 3$ i $\sqrt{10}$; $2, 6$ i $\sqrt{40}$

Dokaza za sam stavak Indijci u to vrijeme nijesu još imali.

Grcima se ne može nikada poreći zasluga i slava, da su kvadratni stavak izrekli kao općeni geometrijski teorem i utvrdili ga strogo znanstvenim dokazom. Mora se dopustiti, da im je znanje pojedinih specijalnih slučajeva, kao 3, 4 i 5, bilo neposredno iz Egipta, bilo posredno iz Indije preko Babilona doneseno. Ta i u Kini je u XII. vijeku pr. Kr. bio poznat primjer 3, 4 i 5.

Osim Euklidova dokaza za Pitagorin stavak izvelo ih se od onog vremena do danas veoma mnogo. Početkom XIX. vijeka jedno djelce o Pitagorinu stavku navodi 32 dokaza, a neka novija djela imaju ih i preko 90. Jedan dokaz nalazi se i u djelu Vijaganita Indijca Bhaskare (rod. 1114. pr. Kr.).

Primjene Pitagorina stavka na praktična izračunavanja baš su tako stare kao i sam stavak. U najstarijoj kineskoj aritmetici i u spisima Heronovim nailazimo na takova izračunavanja u kojima se iz dvije zadane stranice pravokutna trokuta ima izračunati treća.

Proširenje Pitagorina stavka na slične likove pripisuje Proklo Euklidu, a proširenje na polukružnice, poznato pod imenom »lunulae Hippocratis«, nije izvedeno od Hipokrata (oko 400. pr. Kr.) nego jedno i pô tisućljeće kasnije.

Obrat Pitagorina stavka za pravokutni trokut navodi Euklid u posljednjem stavku (knjiga I. 48.). Za šiljastokutan i tupokutan trokut ima ga njegov arapski komentator Alnairizi (900. pr. Kr.) na zapadu istom Clavius 1574.

Stavak, da je kvadrat visine s obzirom na hipotenuzu jednak pravokutniku iz segmenata hipotenuze, primjenjuje Euklid u jednoj konstrukcionoj zadaći (II. 14.).

Stavak i dokaz potječe sigurno od Pitagorine škole.

Geometrijska obradba formule:

$$(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$$

dolazi u Elementima Euklidovim (knjiga II. stavak 4.) obrat ima Alnairizi.

Prijelaz iz staroga u srednji vijek ide od Grka preko Arapa. Srednjemu vijeku bio je Pitagorin stavak magister matheseos, granica ako ne maksimalnoga, a ono prosječnog matematičnog znanja. Tipične Pitagorine figure sl. 2., sl 3. i sl. 4., koje prikazuju profesora u mantiji, čovjeka s košem na leđima ili šeširom na glavi, punile su bilježnice »trećoškolaca«. Često se nalazi »Pitagora« u slikama, u mozaiku srednjega vijeka, u grbovima i u dvoranama matematičkih udruženja.

Kad je prije nekoliko godina ušlo u običaj zbog otkrića Schiaparellijevih i drugih astronoma, da se raspravlja o eksistenciji ljudskih bića na Marsu i o načinu kako bi se s njima najlakše sporazumijevalo, predlagalo se, da se stanovnicima Marsa pomoću singala svijetla pokaže figura Pitagorina stavka. Nagrada Prix Pierre Guzmann — od 100.000 franaka, što ju je raspisala Pariska akademija, čeka još i danas toga sretnika.

P. Serdar.

DANKO ANĐELINOVIĆ

CESTA

Moja je cesta bijela, duga, pusta
Ko moje želje, snatrenja i snovi.
Srebrene ruke noć mi o vrat ovi
I tiho blago ljubi me u usta.

A ja joj rekoh: »Svi su tvoji puti
Posuti srebrom, čežnjama i tugom.«
— Ja noćas stupam začaranim lugom,
A moje srce boluje i šuti.

DR. VLADIMIR NJEGOVAN

ŠTA JE MATERIJA?

Spomenuli smo, da je druga polovina devetnaestoga veka karakterizovana proučavanjem strukture molekule. Iako je to proučavanje dovelo do upravo veličanstvenih rezultata — upoznali smo vrlo kompliciranu strukturu raznih prirodnih i umetnih spojeva — ipak nismo imali direktnih dokaza za eksistenciju molekula i atoma u njima. Molekularno-atomistička hipoteza bila je i ostala hipoteza, a sve ove konstitucionalne formule bile su tek neke slike, kojima smo prikazivali razne spojeve i njihova svojstva.

Emil Fischer

Postoje li odista molekule i atomi? Ako postoje, kolika je njihova apsolutna veličina i težina (masa)? Ta su pitanja stara kao i molekularno-atomistička hipoteza sâma, a činilo se, da se ne će moći nikada na njih odgovoriti. Sve je govorilo za to, da molekuli ako i postoje, mora da su vrlo maleni, tako da ih nikako ne možemo ni najboljim mikroskopom videti, ni najfinijom vagom vagati. A ipak danas znamo apsolutnu veličinu i težinu molekula i atoma.

Mi imamo raznih indirektnih metoda, pomoću kojih možemo da izmerimo veličinu i težinu molekula. Sve te najrazličitije metode, koje se baziraju na najrazličitijim fizičkim principima daju uvek iste brojeve — najjasniji dokaz, da su ti brojevi istiniti.

Jedna takova metoda bazira na t. zv. kinetičkoj teoriji gazova. Po toj teoriji zamišljamo gazove da sastoje od molekula, koji se nalaze u neprestanom živom gibanju. Budući da se molekule nalaze razmerno u velikoj udaljenosti jedna od druge, to one jedna na drugu ne mogu da deluju, pa se zato svaka molekula giblje u pravcu sa konstantnom brzinom. Kako se i u vrlo malom prostoru nalazi još uvek mnogo molekula, to će se molekule vrlo često međusobno sudarati. Teorija pretpostavlja, da se molekule jedna od druge odbijaju kao potpuno elastične kugle, a jednako se odbijaju i od stena posude. Tim sudaranjem promeni se nesamo smer već i brzina gibanja molekule. Svaka molekula opisuje cik-cak liniju, koja sastoji od samih pravaca veće ili manje dužine.

S pomoću te pretpostavke dadu se rastumačiti sva svojstva gazova. Tako uzimljemo da je pritisak gazova, koji oni čine na stenu posude, rezultat udaranja molekula o stenu. Čim je više molekula u određenom volumenu, t. j. čim je gaz gušći, bit će veći i pritisak, a kako volumen raste, pritisak pada. To nam kazuje i Boyle-ov zakon, po kome je produkt pritiska i volumena ($p \times v$) konstantan.

Čuli smo, da su brzine pojedinih čestica razne i da se neprestano menjaju. Pritisak gaza ovisi o prosečnoj brzini tih čestica, koja se u nauci zove »srednja brzina«. Očito je, da će razni gazovi kod istog pritiska imati i različitu »srednju brzinu«. »Srednja brzina« neovisna je o pritisku, a kako raste temperatura, raste i ona a proporcionalna je kvadratu t. zv. apsolutne temperature ($T = 273 + t$). Time je prikazan Gay-Lussac-ov zakon, po kome je pritisak proporcionalan apsolutnoj temperaturi. Srednja brzina je dosta velika, tako je kod 0°C za uzduh 447 m/sec, za vodik 1692 m/sec, za uglj. kiselinu 362 m/sec.

Uza sve ove velike brzine ostaju molekule uvek gotovo na istom mestu, jer se često međusobno sudaraju, odbijaju i opet sudaraju i t. d. Ovde možemo da govorimo o nekoj prosečnoj duljini puta, koju zovemo »srednja duljina puta«. Ona je vrlo malena, a ovisi o pritisku, t. j. o gustoći gaza. Čim je pritisak veći, ta je duljina manja. Kod atmosferskog pritiska srednja je duljina puta

za uzduh $0{,}96.10^{-5}$ cm, za vodik $1{,}78.10^{-8}$; za kisik $1{,}02.10^{-5}$ za dušik $0{,}95.10^{-5}$, za ugljičnu kiselinu $0{,}65.10^{-5}$ cm.

Ovi pojmovi »srednje brzine« i »srednje duljine puta« potrebni su nam da uzmognemo odgovoriti na pitanje, koliko imade najmanjih čestica u 1 cm³ gaza uz pritisak od 1 atmosfere. S tim pitanjem u vezi je i pitanje, kako je velik promer molekula, ako ga zamišljamo u obliku kugle. Ako znamo taj promer, znat ćemo i volumen molekula, a ako znamo broj sviju molekula, onda ćemo znati sveukupni volumen sviju molekula zajedno, koji se nalaze u 1 cm³. Taj sveukupni volumen bit će barem približno jednak volumenu, koji će gaz imati, ako se hlađenjem i pritiskom pretvori u tekuće ili kruto stanje, jer zamišljamo, da se molekuli nalaze sasvim jedan uz drugi. (U stvari nije baš tako, jer je volumen tekućina uvek nešto veći negoli ukupni volumen sviju molekula). Gustoća neke tvari u gazovitom i u tekućem stanju vrlo je različita. Tako je na pr. gustoća gazovitog dušika kod atmosferskog pritiska 0.001254, a najveća gustoća tekućeg 0.854. Omer ovih brojeva, $0{,}001254 : 0{,}854 = 0{,}001038$, zove se »koeficijent kondenzacije.«

Uzmemo li u obzir, da ćemo u kondenziranom (tekućem ili krutom) stanju centrum molekula morati pomaknuti za duljinu radija, da taj centrum dotakne susednu molekulu, a u stanju gaza da će taj put iznositi prosečno srednju dužinu puta, to ćemo odmah razabrati, da će nam koeficijent kondenzacije dati približan omer između srednje dužine puta i radiusa molekula. Tako imamo za dušik koeficijent kondenzacije 0.00138 a srednju dužinu puta $0.95.10^{-5}$, pa izlazi za radius molekula $0.00138.\ 0.95.10^{-5} = 1{,}30.10^{-8}$ cm. Broj 1,30 nije sasvim tačan, ali je važan broj 10^{-8} t. j. radius dušikove molekule iznosi nekoliko stomilijuntina centimetra. Kako se molekula dušika sastoji od dva atoma, to će radius atoma biti nešto manji, ali svakako opet nekoliko stomilijuntina centimetra. — Kompliciranijim računom može se sasvim tačno odrediti radius molekula i atoma za razne gazove.

Kad znamo veličinu molekula, možemo izračunati i broj molekula u jednom kubičnom centimetru. Tačnim je računom nađeno, da u 1 cm³ gaza uz atmosferski pritisak imade

$$27{,}2 \times 10^{18}$$

t. j. 27, 2 trilijuna molekula. Taj se broj zove Loschmid-ov broj, jer ga je on prvi izračunao (g. 1869). On je za sve gazove isti, jer po Avogadrovom principu u istom volumenu uz isti pritisak i istu temperaturu imadu gazovi isti broj najmanjih čestica.

Jedan »mol« nekoga gaza je toliko grama, kolika je njegova molekularna težina. Po Avogadrovu će zakonu po jedan mol raznih gazova uvek imati isti volumen, i to 22.378 cm³ uz 0°C i 760 mm pritiska. U jednom molu raznih gazova bit će prema tome

$$27{,}2 \times 10^{18} \times 22.378 = 60{,}9 \times 10^{22} \text{ molekula.}$$

Taj se broj zove u čast Avogadru Avogadrovim brojem. Iz ovoga broja možemo odmah odrediti i težinu (bolje rečeno masu) jednog molekula vodika. Ako $60{,}9 \times 10^{22}$ molekula vodika imadu masu od 2 g, to će pojedini molekul imati masu

$$\frac{2}{60{,}9 \times 10^{22}} = 3{,}28 \times 10^{-24}$$

Molekula je kisika naravno 16 puta, molekula hlora 35,5 puta teža i t. d.

Ovima se računima može prigovoriti, da se osnivaju na čistim hipotezama (atomističko-molekularnoj i kinetičkoj), pa nam ne dokazuju realnu eksistenciju molekula i atoma.

Danas, međutim, imamo nekoliko dokaza za realnu eksistenciju molekula i atoma.

Jedna skupina tih dokaza bazira se na tome, da se materija kod jako velikog razređenja drugačije ponaša nego obično. Bacimo li na pr. na površinu vode kapljicu ulja, to će se ona brzo rasprostreti po čitavoj površini vode kao tanka kožica. Uzmemo li manje ulja, ili povećamo li površinu vode, bit će ta kožica sve tanja, tako da je uopće ne ćemo moći da vidimo. Uza sve to mi imamo načina, da njenu eksistencu dokažemo. Bacimo li na čistu vodu malo zrnce kamfora, to će ono na vodi živahno skakutati amo tamo. To skakutanje dolazi otuda, što se kamfor ispariuje i otapa u vodi. Kapnemo li na površinu vode kap ulja, ne će na takovoj površini kamfor više skakutati, pa bila ta kožica tako tanka, da je ne možemo opaziti. Stavljamo li ulja sve manje i manje bit će i kozica sve tanja, dok — se ne podere. Tada će kamforova zrnca početi iznova da skakuću. Iz količina ulja i površine vode može se izračunati, da je najmanja moguća debljina kožice 0.0000002 (2×10^{-7}) cm. — Čestica ulja u obliku kocke sa stranicama ove dužine bila bi prema tome teška najviše 8×10^{-21} g. Uzmemo li u obzir, da je molekularna težina ulja 884, a atomna težina vodika 1, to bi težina jednog atoma vodika bila okruglo hiljadu puta manja od molekule ulja, dakle nešto oko 1×10^{-21} (Broj koji se malo razlikuje od onoga dobivenog na osnovu kinetične hipoteze). Slična razmatranja mogu se činiti sa mehurima sapunice, tankim metalnim listićima i sl.

I ako se ovim metodama može još štošta prigovoriti, a s pomoću njih se ne mogu sasvim tačno odrediti dimenzije i težina molekula, to ima još jedna skupina dokaza, s pomoću kojih je eksistencija molekula i atoma prvi put sigurno utvrđena, a to je proučavanje koloidalnih rastopina.

Koloidalne rastopine leže po sredi između pravih rastopina i t. zv. suspenzija i emulzija. Dok se u suspenziji ili u emulziji (n. pr. mleku) mogu pojedine čestice razabrati pod običnim mikroskopom (n. pr. kapljice masti u mleku), to se kod t. zv. koloidalnih rastopina (n. pr. rastopina »vodenog stakla«) mogu razabrati pojedino čestice tek pred t. zv. ultramikroskopom. Ultramikroskop se razlikuje od običnog mikroskopa u tome, što se predmet ne osvetljuje odozdo nego sa strane. Na taj način ćemo razabrati — ali samo kao svetle tačke — i one čestice, koje pod običnim mikroskopom ne možemo više videti. To se osniva na t. zv. Tyndall-ovu fenomenu. Pustimo li u dobro zakritu, tamnu sobu trak sunčanog svetla, videt ćemo taj svetli trak i sa strane, jer se on sastoji od samih čestica prašine, gde svaka čestica fungira kao posebni izvor svetlosti. Te su

čestice tako malene, da ih inače prostim okom ne možemo videti.

One se sad vide, kao što se na veliku daljinu vidi plamen obične sveće, dok se predmet iste te veličine iz te daljine ne može ni uz najbolje osvetlenje da vidi.

Kad ne bi bilo u sobi ni traga prašine, ne bismo videli tih čestica, ali onda ne bismo mi tog svetla mogli videti s a s t r a n e. To je taj T y n d a l l-ov fenomen. — Dok se pod običnim mikroskopom vide čestice s najmanjim promerom od 0,1 μ (μ =1/1000 m/m), to se pod ultramikroskopom vide još čestice sa najmanjim promerom od 0.001 μ Čestice manje od 0.001 $\mu\mu$ ne pokazuju više T y n d a l l-ova fenomena. Rastopine s takovim česticama o p t i č k i su prazne, a zovemo ih pravim rastopinama.

Pogledamo li vrlo sitne suspenzije, emulzije ili koloidalne rastopine pod mikroskopom, odnosno ultramikroskopom, razabrat ćemo, da se one nalaze u neprestanom gibanju (B r o w n-ovo* gibanje. 1827). To B r o w n-ovo gibanje je, kako danas znamo, direktni eksperimentalni dokaz za kinetičku teoriju. Francuz P e r r i n je na osnovu proučavanja koloidalnih rastopina gummiguta odredio L e s c h m i d-ov broj sa 28×10^{-18}, a težina jednog atoma vodika bila bi $2{,}94 \times 10^{-24}$ g.

Švedski naučenjak T h e S v e d b e r g proučavao je koloidalne rastopine zlata i našao, u skladu s kinetičkom teorijom, da sa porastom temperature raste i brzina B r o w n-ova gibanja. Iz brzine, kojom se čestice giblju, pa iz L o s c h m i d-ova broja odredio je veličinu molekula.

Predaleko bi nas zavelo, da se upustimo u pobliže razglabanje, kako su P e r r i n i S v e d b e r g došli do tih svojih rezultata. Glavno je da se njihovi dobiveni brojevi medusobno podudaraju, a podudaraju se i sa brojevima dobivenim na osnovu kinetičke teorije. Oni su bili prvi, koji su eksperimentalno dokazali realnu eksistencu atoma.

Osim navedenih ima još sva sila raznih drugih metoda, s pomoću kojih je izračunat L o s c h m i d-ov broj.

Sve te razne metode daju vrednosti izmedu 27 i 28 trilijuna, tako da danas uzimljemo kao najverojatniju vrednost 27.5×10^{18}. — Kad znamo L o s c h m i d-ov bro mogli bismo izračunati n. pr. koliko molekula imade u jednoj kaplji vode. — Neki dokoni račundžija našao je, da u kaplji vode ima toliko molekula, koliko ima kapi u Sredozemnom moru.

Pustimo li uski trak belog (električnog lučnog) svetla kroz staklenu prizmu, dobit ćemo na belom zastoru niz boja, koje postepeno prelaze jedna u drugu (crvena, narančasta, žuta, zelena, modra, tamnomodra i ljubičasta), t. zv. kontinuirani spektrum. Sl. 2. ⟶

Belo svetlo nije dakle homogeno, već ono sastoji od čitavog niza raznih boja. Svakoj boji odgovara posebna duljina vala i brzina titraja etera .Najveći su valovi crvenog svetla (800 $\mu\mu$ *), a najmanji oni ljubičastoga (400 $\mu\mu$). Osim vidljivog dela spektra imamo i t. zv. ultraljubičasti i ultracrveni deo. Ovi se delovi ne vide prostim okom, ali se mogu konstatirati zasebnim fizikalnim metodama.

Iza ultraljubičastog dela spektra dolaze t. zv. R ö n t g e n o v e zrake i zrake radiuma o kojima ćemo kasnije čuti. A iza ultracrvenog spektra dolaze valovi topline i elektriciteta, koji se potonji upotrebljuju u radiotelegrafiji a duljina im varira od nekoliko milimetara do nekoliko kilometara.

Sve te zrake zovemo zajedničkim imenom »energija sijanja«. Pregled ovih zraka (valova) razabire se iz tablice I.

TABLICA I.

Spektar energije sijanja.

Vrsta zrake	Broj titraja ν u 1 sec.	Dužina vala λ
Gama i Röntgenove	od 3.10^{19} do 3.10^{15}	od $0{\cdot}0057\mu\mu$ do $60\mu\mu$
Ultravioletne	„ 3.10^{15} „ 75.10^{13}	„ $100\mu\mu$ „ $400\mu\mu$
Vidljive	„ 75.10^{13} „ 375.10^{12}	„ $400\mu\mu$ „ $800\ \mu$
Ultracrvene	„ 375.10^{12} „ 300.10^{12}	„ $800\ \mu$ „ 1μ
Toplinaste	„ 300.10^{12} „ 3.10^{12}	„ 1 „ 0,1mm
Električne	„ 3.10^{11} „ 3.10^{8} i preko	od 1mm do 1000km

Iz te tabele razabiremo, da su zrake svetla i električne zrake u principu istovrsne, a razlikuju se samo dužinom valova.

Spektar možemo dobiti i tako, da trak svetla pustimo kroz staklenu ploču, u kojoj ima urezano vrlo mnogo paralelnih brazda (nekoliko hiljada na 1 mm), t. zv. »mrežicu«. Mesto staklene ploče može se uzeti metalna ploča, u kojoj su urezane brazde, a spektar se dobije refleksijom. Ta se pojava bazira na t. zv. »ogibu« (difrakciji) svetla, o kome ne možemo ovde pobliže da govorimo.

Rekli smo, da belo svetlo daje kontinuirani spektar. Stavimo li u bezbojni plamen rasvetnog gaza ili špiritusa malo kuhinjske soli (Na Cl), obojadisat će se plamen žuto. Istu žutu boju dobit ćemo od svake druge soli natriuma sode (Na_2CO_3), glauberove soli (Na_2SO_4), čilske salitre ($NaNO_3$). Ovakovo žuto (monohromatično) svetlo

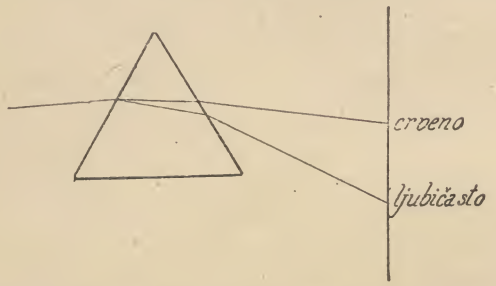

Spektor belog svetla dobiven staklenom prizmom

daje spektar, koji se sastoji samo od jedne (zapravo dve jedna uz drugu) žute crte. — Sve kalijske soli daju ljubičasti plamen, a spektar se sastoji od jedne crvene i jedne ljubičaste pruge. — Železo daje vrlo kompliciran spektrum, koji se sastoji od čitave serije linija u svim područjima spektra. Iz ovoga razabiremo, da spektrum ovisi samo o a t o m u dotičnog elementa, bez obzi-

*) Čit. Brann.

* $\mu\mu = \frac{1}{1000}\ \mu$

ra, koju so uzimljemo, a nije ovisan o molekuli soli. Nadalje razabiramo, da taj atom mora da je manje više komplicirano građen, jer samo tako možemo da razumemo postanak kompliciranih linearnih spektara. Atomi očito nisu jednostavne kugle, kako se to obično uzimalo. Ako su komplicirane građe, onda se atomi (α privativum, τομεο = cepam) ipak sastoje od još manjih čestica. — Kakova je to grada? Od čega se sastoji atom?

Zeemann je g. 1897. našao, da se linije spektruma pomiču, ako se u blizini nalazi jaki magnet (Zeemann-ov efekt). Stark je kasnije dokazao, da su i jake električne struje kadre menjati položaj linija. Kako su magnetizam i elektricitet u uskoj međusobnoj vezi, nema sumnje, da je građa atoma elektromagnetičkog karaktera, a otprije već znamo, da je i pojav svetla elektromagnetičkog karaktera.

Osim zrâkâ, koje su elektromagnetičko titranje etera, imamo i zraka materijalne naravi. Pustimo li kroz evakuiranu cev iz induktora struju velike napetosti, (od nekoliko hiljada volta), dobit ćemo svetlucanje u cevi (Geissler-ove cevi). Kod vrlo velikog razređenja opažaju se u cevi posebne zrake, koje proizlaze iz katode (negativnog pola), a koje imadu posebna svojstva. Te su katodne zrake negativno nabijene. — Neki predmeti fluoresciraju, kad padnu na njih te zrake. One mogu uzrokovati mehaničke učinke. Pomično lagano kolešce okretat će se, udare li na nj katodne zrake. U blizini jakog magneta ili jakog izvora elektriciteta otklanjaju se te zrake od svog pravocrtnog puta, i to na isti način kako bi se otklonila struja negativnog elektriciteta.

(Nastavit će se.)

LISTAK

DEFEKT NA EFEKTU.

Umetnik biti ne znači samo hteti nego i znati **imoći** stvoriti umetničko delo.

*

Osećamo potrebu, da se oslobodimo veriga, što nam ih je bezobzirno nametnula prošlost, da se rešimo staroga i preživeloga i potražimo izlaz iz ovog haotičkog stanja, u kojem se momentano nalazimo. Osećamo potrebu, da nađemo novi modus, novu formu, koja će nas zadovoljiti (u koliko je to najviše moguće) i podati nam mogućnost jasnog i tačnog izračunavanja naših misli i osećaja. Ta se je potreba oduvek javljala, ona je uvek čoveka gonila napred i upravo njoj možemo zahvaliti gotovo sve uspehe kako u književnosti, tako i u likovnim umetnostima, glazbi i drugde.

Događaji, što ih je poslednjih godina zabeležila historija, premda su krvavi, crni i odvratni, ipak pokazuju nekakvi pozitivni rezultat: oni su pridoneli, da se horizont našeg shvatanja i naziranja na svet i život znatno raširio, te podao mogućnost, da se uvelike približimo konačnom cilju sviju nas. Oni su pridoneli, da je zraka životnog svetla prošla kroz takovu prizmu, koja ju je raščinila do u najmanje čestice i podala nam vernu sliku sadašnjice, a i prošlosti. Videli smo, da ta slika nije onakva, kakova bi trebala da bude i da je nužno mnogo toga korigovati, ako je želimo gledati lepšom i savršenijom. U nama se rodila čežnja, da prekinemo sa zastarelim, izmoždenim, iznakaženim i profanisanim, da prekinemo sa slepim obožavanjem tradicije, koja nam upravo nekom nametljivošću često preči napredak i da svesni zadaće, što nam je postavlja vreme, zaplovimo tačno određenim putem u veliku budućnost.

Ta se čežnja javlja u literaturi i ostalim vrstama umetnosti još pre svetskoga klanja i nalazi izražaj u raznim smerovima i mnogobrojnim izumima, koji kategorički traže mlado, zdravo i istinito. Posvuda se razleže krik duše, koja duboko negde na dnu, na rubu ponora i propasti, do koje ju je dovela stoletna laž, kida okove ropstva, obračunava s prošlošću i traži novo i bolje, traži svetlo, slobodu i ljubav.

Počinje se rušiti i graditi.

Razumljivo je, da se likvidacijom prvog dela velike revolucije, što je proživljava ceo svet, broj tih smerova i izama znatno povećao, no kako — međutim — nekim pokretačima pojmovi o onom, što htedoše reći i dati nisu bili dovoljno čisti, jasni i tačno određeni, nije nikakvo čudo, da su im i produkti ostali bez pravog sadržaja, nekako vodenasti, katkad smešni, kontradiktorni, da ne rečem apsurdni.

U toj bujici pokreta i pokušaja, javlja se i u našoj sredini jedan izam, čiji se misterij postanka nalazi u nezadovoljstvu sa svim dosadanjim umetničkim pokretima. Javlja se zenitizam, koji nam hoće podati nešto novo i zadovoljujuće i koji se zbog toga bori

za pobedu barbarogenija;
za večnu mladost;
za balkanizaciju Evrope;
protiv svega, što preči uspehu i pobedi spomenutih tendenca.

Nadalje: jedino zenitizam nosi luč prave, nove umetnosti, a »zenitističko delo mora biti pronalazačko i originalni fenomen ljudskog duha«. (Micić: Predgovor Mikačevoj knjizi »Efekt na defektu«.)

Zenitizam bi nam imao doneti spas, a njegova filozofija — zenitozofija — treba da preporodi svet. Itd. Itd.

To bi — ukratko — bile glavne norme i dopune, po kojima upravlja i vrši zenitizam svoje delovanje.

Međutim, prateći dalji njegov razvitak i delatnost i čitajući pomnije »Zenit« — tu jedinu južnoslovensku »internacionalnu « reviju — naskoro smo mogli konstatovati, da zenitizam nije uspeo, jer (obzirom na napred spomenuto)

prvo: zenitizam faktično ne podaje ništa novoga. On je sinteza raznih mogućnosti, a bome i nemogućnosti, koje nalazimo i u drugim, od zenitizma starijim izmima. Prema tome nije originalan. A koliko je u umetnosti važna originalnost — specijalno za nov pokret — poslužiću se rečima samoga osnivača i glavnog motora zenitizma, g. Micića: Oduvek je najvažniji uslov umetnosti odnosno kulture uopšte: nepatvoren stvaralački original. (Istaknute je reči pocrtao sam g. Micić.) Dakle?...

drugo: u zenitizmu nema onoga, što bi nas zadovoljavalo, što bi utiralo put ka konačnom i što bi u nas jačalo veru u budućnost;

treće: (ovo mu je — barem po mojem sudu — ponajveća greška) zenitizam se na neki posebno samodopadan način stavio u pozu konačnoga, dakle apsolutnoga, te kao takav ne dopušta mogućnost egzistencije kojeg boljeg načina za postignuće poslednjeg cilja i svrhe sviju ljudi. Bez sumnje zabluda, čije posljedice snosi i oseća najbolje sam zenitizam.

Prema tome o uspehu ne možemo govoriti.

Kao takav prihvaćen je zenitizam od gotovo celokupne naše javnosti — nikako, dok je »Zenit« jednostavno eliminiran iz broja ozbiljnih literarnih, odnosno umetničkih revija. (Doduše. Vrtoglavost i haotičnost— te dve najkarakterističnije pojave u celom posleratnom književnom i umetničkom životu — — vladahu kod nas u vreme iskrsavanja zenitizma u mnogo većoj meri nego danas, pa je stoga pojmljiv interes i donekle zagrejanost, kojom je ta novotarija dočekana i prihvaćena od nekih naših mlađih, priznatijih umetnika i pesnika. Ali kako se zenitizam ubrzo kompromitovao i dokazao, da nije on za što se izdavao, to je — jednako brzo — usledilo i priznanje zablude sa strane spomenutih pristaša, a redovi se zenitista znatno proredišе.) Pa ipak! Premda su se sva kritika i općinstvo zenitizmu, zenitozofiji, zenitistima i »Zenitu« najpre upra-

vo sarkastički narugali, a onda ga nastojali oprovrći i uništiti mu daljnju egzistenciju složnim bojkotovanjem, ipak moramo konstatovati, da on još danas, unatoč svim opravdanim, a — priznajmo! — po kojiput i bezrazložnim podvalama bitiše. Šta više, nakon dulje stanke, kad već mišljasmo, da je taj ekstremni izam potpunoma utihnuo, izašle su dve nove sveske zenitističke biblioteke: spomenuta već Mikačeva knjiga »Efekt na defektu« i »77 samoubica« od Ve. Poljanskoga. Znači:

Imade izvestan deo ljudi, koji se saglašuju s principima, što ih zenitizam propoveda.

Ima mišljenje i tumačenje— a to sam čitao i čuo na više mesta — da samo ono ne može opstojati, što u sebi ne sadržaje a ma baš ništa dobroga. Pretpostavivši ovo tumačenje kao ispravno i uzevši ga za jednu premisu; zatim uvaživši činjenicu, da zenitizam imade izvestan deo pristaša, koji mu omogućuje opstanak i dodavši je kao drugu premisu dobivamo nužno zaključak, koji će glasiti, da

zenitizam u svojoj suštini, pored svih svojih mana i nedostataka sadržaje ipak i jedan vrlo mali deo dobroga, i da mu upravo taj deo omogućuje život.

Pored toga moramo zabeležiti jednu pozitivnu stranu zenitizma. Naime, on je pridoneo, da su mnogi — upravo njim potaknuti — osetili potrebu, da se podrobnije upoznaju s najnovijim pokretima i smerovima u umetnosti. (Zapravo je to indirektna zasluga, no bila kakvagod, ona jest.) Da se pak izbegne krivom tumačenju ovih konstatacija, držim, da je potrebno istaknuti sledeće činjenice:

1. Zenitizam kao literarna, odnosno umetnička pojava ne znači mnogo. (Zenitozofija uopće ne znači ništa.)

2. Postanak su mu i egzistencija uvetovani kao izraz nezadovoljne duše čoveka, koja teži za nečim višim, lepšim i boljim, ali joj nedostaju sredstva, da tu svoju težnju stavi na pozitivne temelje.

3. U pomanjkanju načina jasnog izražavanja podaje se prebujnoj maštи, koja postaje bezgraničan gospodar volje i zapada u ekstreme, a ovi opet dovode do bestemeljnih zaključaka. (Primer: »Zenit osporuje svaku vrednost Danteu. Ili ovaj pogrešan zenitistički zaključak: Abnormalno je ili ispod ili iznad normale. Zenitizam je abnormalan. Zenitizam je, dakle, iznad normale.)

4. U zenitizmu ima — kako sam već spomenuo — pored svih mana i pogrešnosti nešto dobroga. Bez sumnje je taj deo vrlo, vrlo malen, da ne rečem neznatan, ali on ipak jest. Biće, da je to dobro skrovito u onoj potrebi, težnji i nastojanju za izmenom sadanjega, a kako je ta težnja malo-ne općenita, lako se našlo pojedinaca — specijalno mlađih, nezadovoljnijih, ekspanzivnijih — koje je nešto zajedničkoga (najviše disorentovanost) vezalo u čvrstu i borbenu falangu, te ih još i danas drži u ludom prkosu prema svemu, što njima ne konveniše i protiv svakoga, ko njima ne plešće i ne odobrava.

Ukratko: zenitizam ruši, ruši i samo ruši, a ne gradi i zato nas ne zadovoljuje. U toj se činjenici nalazi uzrok njegovom neuspjehu, ili bismo mogli reći — obrnuto naslovu knjige g. Mikača: Zenitizam je **defekt na** krivo zamišljenom **efektu.**

*

Konačno još jedno. Mora se priznati, da i među malobrojnim zenitistima imade gdekoji sposobniji pojedinac, koji — moguće ne svojom krivnjom — nije došao do izražaja, odnosno mu se nije pružila mogućnost, da se posluži sposobnostima, ali koji su pojedinci puni energije i volje za stvaranje novoga i boljega. Jednako ne bi bilo pravedno, kad bismo prešuteli činjenicu, da nam je svojedobno, dok još nije bilo zenitizma, dao i g. Micić po koju dobru pesmu. I već stoga ne bismo smeli preko zenitizma i zenitista preći šutke, ignoracijom i izvesnim nehajem (kako je to — uz male iznimke — učinjeno dosad), nego je nužno otvoreno istupanje, glasno i jasno izražavanje, čišćenje, a ne dosadanje metode, jer

napokon: šutnja, ignoracija i nehaj mogu u današnje vreme, kad pojmovi o pravoj, čistoj i modernoj umetnosti kod mnogih i mnogih nisu još posve jasni doneti samo štetu. A to nikako ne smemo dopustiti!

Vladimir Blašković.

JEDAN METEOROLOŠKI UTICAJ SUNČEVIH PEGA.

Čitači »Mladosti« za celo su slušali o Sunčevim pegama — onim tamnim, dovoljno okruglim mrljama na njegovoj ognjenoj površini, koje se i prostim okom mogu videti, ako su dovoljno velike i kad gledamo kroz načađeno staklo. Otkrio ih je 1610. Galilei. Bilo ih je i sedam puta većih od Zemlje. Po njima su odredili rotaciju Sunca a amater Schwabe, koji ih je 50 godina opažao, našao je da se veličina površine, koju one zauzimlju na Suncu, periodski menja. Sunce je n. pr. bilo bez pega g. 1828.—31. jedan dan, g. 1833. 139 dana, g. 1836.—40. samo 3 dana, g. 1843. 147 dana, g. 1847.—54. samo 2 dana, 1856. do 1861. nikada, 1867. 195 dana. Docnija opažanja, kojima su mnogo truda posvetili astronom R. Wolf u Zürichu i njegov učenik Wolfer dovela su do tačnijeg paznavanja te »periode Sunca«. Ona osciluje između 7 i 17 godina. Čini se da nastaje kombinacijom od tri: od 1) 11,125 god. 2) 8,344 god. 3) 4,768 god.

Taj periodicitet pega odrazuje se i na Zemlji i odavna je poznato, da o oscilacijama Sunčeve delatnosti, kako ju ispoljava množina, veličina i promenljivost pega, ovise promene elemenata zemaljskog magnetizma. To je sasvim razumljivo otkako je Hale, direktor velike opservatorije za ispitivanje Sunca na Mt Wilsonu u Kaliforniji — t. zv. Mt Wilson Solar Observatory — pokazao da su pege sedišta grdnih elektromagnetičkih polja. Pokazao je on to fotografišući Sunce t. zv. spektroheliografom i koristeći se onda tek odskora otkrivenim Zeemanovim efektom. (O tom govorićemo u jednom drugom broju »Mladosti«). Koje čudo, dakle, ako polje grdnoga magneta Sunca utiče na mnogo slabije polje Zemlje i to tako da, vrlo često, jake promene Sunčevog polja, uočljive po iznenadnom raščenju neke grupe pega, izazivlju čitave »magnetičke« oluje na Zemlji.

Čitače »Mladosti«, koji za ovaj utecaj Sunca na magnetizam Zemlje znadu, začudiće da je u novije, pa eto baš i najnovije vreme, uspelo otkriti još druge uticaje pega na Zemlju — uticaje na njezine meteorološke elemente. Znak, dakle, da Stari nisu sasvim grešili govoreći o uticaju zvezda na vreme. (Ima teorija, koja periodicitet pega dovodi u svezu s uticajem planeta Jupitra i Saturna na Sunce!).

Prof. Köppen utvrdio je, da je godišnji srednjak temperature u tropskim krajevima za vreme minimuma pega za 1.1° Fahrenheita viši nego li za vreme njihovog maksimuma: da se, dakle, s množinom pega menja i množina energije, koju nam Sunce šalje, a prema tome i temperatura Zemlje.

A ovih dana razaslao je Meteorološki Ured britanskog Ministarstva Vazduhoplovstva jednu neobično zanimivu studiju C. E. P. Brooksa u kojoj autor utvrđuje jednu drugu, već g. 1916. zabeleženu, pojavu: Varijacije Sunčevih pega regulišu kolebanje uravnja vode u velikim afričkim jezerima, što daju vodu Nilu — Viktoriji i Albert-Jezeru i taj uticaj mnogo je izrazitiji od uticaja oborina na uravanj tih grdnih vodenih basena (Viktorija je po veličini drugo slatkovodno jezero na Svetu). Kad padne maksimum pega, uravanj je vode najviši, kad minimum najniži. Utvrdio je to Brooks anališući podrobno sva merenja kiše i vodostaje u onom kraju od 1896. do 1822. Pokazao je time kako dobra organizacija i savestan rad i maloobrazovanih opažača mogu da donese nauci veliku dobit.

Uravanj voda i tekućica i stajačica uvek se menja. Te mene najprostije se utvrđuju tako, da se svakog dana na u vodu utaknutoj, zgodno smeštenoj vertikalnoj skali (vodomeru) odredi »visina vode«. Menjanje to može se i automatski registrovati. Cev dovoljnog otvora i zgodnog položaja utaknuta je u vodu. Kako god voda osciluje u moru, jezeru ili reci tako u njoj koleba i stupac vode s tom razlikom, da se sasvim brze, slučajne, oscilacije gube. Navrh ovog stupca vode pluta plivač spojen s motkom, koja je direktno ili preko sisteme poluga i kolesa povezana s jednom pisaljkom. Ova piše po papiru namotanom na bubanj, koji jedan satni mehanizam u 24 h jedanputa okrene oko osovine. Ovo su t. zv. mareografi ili limnografi.

Kišu meriti znači odrediti vertikalni stupac vode, koji bi ostao na površini u izvesno vreme, da voda ne hlapi, ne otiče, i da ju zemlja ne upija. Meri se kišomerima ili ombrometrima n. pr. jedanput u 24 sata. U njih ima levak s oštrim okruglim otvorom propisnog premera i on sabire kišnicu, što u otvor pada, u posudu-hvataljku. Sakupljena kišnica ulije se u momentu merenja u propisno razdeljenu staklenku i pročitani podatak »broj mm kiše pale u poslednja 24 sata« ubilježi u dnev-

nik opažanja. Razume se, da ima i registrirnih aparata, t. zv. ombrografa ali o njima drugom prilikom.

Brooks je iz opažanja ombrometrijske mreže Viktorija-basena i iz vodomernih zabeleški stanica na jezeru Viktorija (od 1900 Kisumu) i Albert (Butiaba) konstruisao linije najvećeg i najmanjeg mesečnog vodostaja u Kisamu, srednjeg mesečnog u Butiabi, kiše pale u poslednjih 6 meseci i — množine Sunčevih pega.

Našao je, da se kolebanja količine kiše, pale uvek u poslednjih 6 meseci, doduše odrazuju u oscilovanju vode u jezerima ali ni iz daleka u tolikoj meri, da bi se time mogao objasniti hod linije vodostaja. Nasuprot tomu pokazao se — gotovo do u detalj — jedan paralelizam među varijacijama množine pega i oscilacijama uravnja i Viktorije i Alberta.

Već za vreme, kad hidrografska služba nije bila organizovana, našao je Brooks, da minimumu 1888.—90. odgovara padanje uravnja 1880.—90., a maksimumu 1893. visoko stanje vode 1892.—95. A za period 1896.—1922. našao je da maksimima u junu 1915., maju 1916., augustu 1917., maju 1919., januaru 1920. odgovaraju najviša stanja vode u Viktoriji baš u istom mesecu ili nešto docnije.

Tumači Brooks ovu pojavu na vrlo prost način: Ako se drugi uslovi (naročito prosečna vrednost oborina) ne menjaju, znači maksimum pega oslabljenu energiju Sunca, dakle (po Köppenu) nižu temperaturu tropskih krajeva. Što niža temperatura to slabije hlapi grdna površina jezera, to viši je, dakle, uravanj. Odgovara, dakle, maksimumu pega najviši, minimumu najniži uravanj vode.

Ako drugi uslovi nisu stalni (kiše padne n. pr. čas više čas manje od proseka), iskvariće se ponešto lepi paralelni hod linijâ pega i vodostoja ali to tim manje što više povlađuje uticaj pega druge faktore radi kojih se možda da menja uravanj vode. U afričkih jezera prevlađuje eto uticaj pega u vrlo znatnoj meri čak uticaj kiše a to se tumači, već od pre poznatim, neobično jakim hlapljenjem vode u onom kraju.

Već smo kazali, da su opažanja vodomera i kišomera ponajprostija; da opažači mogu biti ne samo ljudi malo učeni već, šta više, često polupismeni ali savesni. Ipak su Englezi, blagodareći svojoj organizaciji i savesnosti svojih ljudi, u Centralnoj Africi postigli ono što mi u nas još nismo. Ne bi li to potaklo po gdjekojeg čitača »Mladosti«, da se zainteresuje za ombrometriju, da bi tako kao savestan i obrazovan mlad čovek koristio našoj nauci. Da su hidrografska merenja i u nas od velike važnosti, razabraće se lako već obzirom na štetu od čestih poplava, na potrebe isušivanja plodnog zemljišta i na iskorišćavanje grdnih vodenih snaga naše zemlje u industrijske svrhe. Ali o ombrometrijskim opažanjima u narednom broju! B—a.

NAŠE SLIKE.

U ovom broju donosimo tri vrlo uspjela crteža, izrađena perom, a izradio ih je učenik mostarske gimnazije M. Krčelić-Krbavski. Najuspjeliji mu je crtež »Bjelušine kod Mostara«. Cijela skupina tipičnih slikovitih bosanskih kućica s drvećem i pozadinom perspektivno je posve uspjela; sve zajedno daje lijepi slikovit dojam, crtež je siguran, a i tehnika je vrlo dobra. Ostala dva crteža nimalo ne zaostaju za navedenim crtežom. Donosimo ih kao pobudu našim pretplatnicima, da nam i oni pošalju originalne svoje crteže, da ih uvrstimo u naš list. Upozorujemo samo na to, da ti crteži moraju biti vrlo dobri u svakom pogledu, a prikazivati moraju najkarakterističnije dijelove onoga kraja, gdje učenik živi. R.

ZAGONETKE

1. Lančanica.

1 i 2 prometno sredstvo
2 i 3 » »
3 i 4 svećenički stališ
4 i 5 pokal
5 i 6 dira kružnicu
6 i 7 pokrivalo za glavu
7 i 8 tjera stroj
8 i 9 grob
9 i 1 veznik.

2. Od znamenaka 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 napiši brojeve, kojih suma iznaša 100, a da svaka znamenka dođe samo jednom.

3. Na nekom plesu je 50 gospođa i gospe, ali je 8 gospode više. Koliko parova može nastupiti?

4. U pustinji su bila 2 putnika; jedan je imao 5 hljebaca, a drugi 3. K njima dođe stranac i zamoli ih, da tu hranu podijele u troje. Nakon jela dade im 8 dinara, koje oni podijele tako da je prvi dobio 5 D, a drugi 3. Je li bila pravedna dioba?

5. Stranac dođe u dućan i kupi 1 kg šećera za 20 D. Plati banknotom od 100 D. Pošto trgovac nije imao sitnog novca, ode drugome, da mu promijeni, pak uzvrati kupcu 80 D. Nakon pol sata dođe drugi trgovac prvome, i zatraži pravu banknotu, jer je ona bila krivotvorena. Onaj mu morade dati. Koliko je prvi trgovac štetovao, pošto nije mogao naći stranca?

6. Sedam nas je, ali ipak nijedan
Uzmi od nas samo dva, pak ostaje jedan.

7. Seljak vidi uvijek, kralj katkada, Bog nikada.

ODGOVORI UREDNIŠTVA

FERDO FRUŠIĆ I VASA DIMITRIJEVIĆ. Vaša rješenja su tačna.

DRAG. F-T, ZAGREB. Vaša kajkavska pjesma pisana je loše kajkavski, jer mješate amo i slovenačke riječi i njemačke i štokavske (»poći« nije ni u obliku »poć« nikada kajkavski!!). Pjesme u dijalektu moraju da budu čist dijalekat. Imate osjećaj za ritam. — »Dida Adam« je mnogo zanimljiviji. Kad steknete više iskustva u životu i pisanju, bit će od te zgodne ali još vrlo neizglađene stvari, dobra novela. Za sada ste istakli samo locos communes. Ono ljepše i individualnije obradit ćete kasnije. — I »Luka Slobode« ima dobar osnovni ton i puna je iskreno lijepih čuvstava. Treba joj samo i stil prema tome! Vaš još ne odgovara »Još« naglašujem.

I. M. V. V. Čini se, da niste pjesnik, već mislioc. Što pišete, kazuje sklonost umovanju i nije nikako ni ludo ni uludo kazano. Nije svaka misao — ogledana imanentno kritički — suho zlato, ali je lijep znak, da težite za spoznajom velikih stvari. Ali od ideja, koje bude u čovjeku poetsko osjećanje i ćućenje, do poezije velik je razmak. Dajte svojoj teorijskoj prirodi maha, a plemenite si srce i dalje poezijom čuvstava bez forme pjesmica. (Uostalom, to nije slobodni stih, već čista proza). Radovat ću se iskreno, kad od Vas primim prozni esej bilo o kojoj naučnoj temi ili o kojoj grani života.

BRANKO, ZEMUN. »Jer ne da Bog« je slabo. — »Minuli dani« nijesu sasvim zreli, ali su osobito lijepo zamišljeni. Nastavite! Javljajte se dalje!

SILVIO LISTURSKI, BEOGRAD. Najbolja je »Kraj mora«. Još se služite odviše najobičnijim riječima i rečenicama. Na osnovu do sadašnjih radova još nemam suda o Vašem daru. Da vidimo dalje!

ABDULSELAM, DERVENTA. Za sada čujem samo pozdrave već riječi drugih.

ANTUN B-D, VARAŽDIN. U »Snijegu« je zgodna, vesela pjesmica. Štampati je još ne možemo, jer tako dobra još nije. Ali samo napred, mladi naš druže, bit će, bit će.

BRANKO, OSIJEK. Držim prijatelju, da niste nikako pjesnik i da se niste ni rodili pjesnikom. Treba da svoje ideale tražite na drugom polju.

R. N. — S. Vaš pseudonim ne bi smio da ima ipsilon na kraju. Ipsilon je u tom slučaju u češkom, u poljskom je »i«, a u ruskom »ij«. — Pjesmice su još naivne. Metar Vam je prelagan za sižeje, o kojima pjevate. Da čujemo dalje.

K NAŠEM NATJEČAJU

stigao je lijepi broj rješenja, od kojih su neka i vrlo zanimljiva, ali je obrazlaganje mišljenja dosta slabo. Nekima, ponajboljima, odgovorit ćemo pismom, drugima pod šiframa na ovom mjestu. Da se pak odužimo odzivu svojih mladih prijatelja, dat ćemo novi uskršnji natječaj, koji ćemo javiti u broju 7. s drugim predmetom i drugom nagradom.

Uprava Mladosti treba oko 40 primjeraka ovogodišnjeg broja 2, da sastavi još toliko kompleta za nove pretplatnike, koji su se javili. Tko može da nam uz odštetu od 5 dinara proda taj broj 2. neka ga preda svom g. povjereniku. Gospoda će povjerenici sve brojeve sakupiti i nama prije, nego ih odašalju javiti, da ih uzmognemo obavijestiti, jesmo li već s koje druge strane potrebne brojeve sakupili ili ne.

DRAG. K. ANDRIJAŠEVIĆ - ZAGREB

PRILAZ BUKE DEŽELICA 75 INTERURBAN TEL. 22-64

Carinsko posredništvo
Stručno carinjenje robe

Carinsko pravozastupništvo reklamacije. Informacije za sva pitanja carinske transportne struke.

Otpremništvo robe
Svakovrsni prevozi

Prijem robe u vlastita skladišta Zastupništva i stalne veze otpremničkih kuća u zemlji i u inostranstvu.

DOSTOJEVSKI:

SABRANA DJELA

Preveo s ruskog : ISO VELIKANOVIĆ

*

I. Serija u tri knjige elegantno tvrdo uvezano i u kartonu. Format osmina sa 836 stranica.

*

Prodaje se samo kompletna serija uz cijenu od **Din 100·—**

Sadržaj I. serije:

Bijedni ljudi. — Dvojnik. — Gospodin Proharčin. — Roman u devet pisama. — Domaćica — Polzunkov. — Slabo srce. — Tudja žena i muž pod krevetom. — Pošteni tat. — Božićno drvce i svadba. — Bijeli noći. — Netočka Nezvanova. Mali junak — O evropskim zgodama 1854. god.

*

Knjižare imaju uobičajeni rabat.

Knjige šalje uz pouzeće ili unapred poslan novac

Hrvatski štamparski zavod d. d. u Zagrebu

Nakladno odjelenje: Marovska ulica 30.

Najnovije zabavne knjige za omladinu

KIPLING: GOLIŠAN. Priče iz Indije sa slikama (ćir.) Din 27·50

GRIMOVE SABRANE PRIČE sa slikama knj. I. Din 50·— knj. II. Din 50·—

TRUHELKA J.: PIPO I PIPA. Pripovjetke Din 40·—

RUSKE NARODNE PRIPOVJETKE sa slikama Ljube Babića Din 20·—

Naručbe prima

Knjižara Z. i V. Vasića

Zagreb, Akademički trg br. 8.

Tvornica pokostnih uljenih boja

ROBERTA ALEXANDRA NASLJED.

WEINBERGER I DRUG

Trgovina boja, četkarske i materijalne robe

Telef. 6-72 **ZAGREB** Ilica 40

*

GLAVNO SKLADIŠTE PROIZVODA

„DRAGICE"

INDUSTRIJE KEMIČKIH PROIZVODA

ZAGREB ILICA BR. 75

ZA ŠUMSKE INDUSTRIJE

⊙ I TRGOVCE DRVA: ⊙

Pravi Göhlerovi kolobroji, šumski čekići, čekići za daske, klupe za mjerenje, vrpce za mjerenje, brojevi iz ocjeli u svim veličinama najbolje vrsti, šumske krede i olovke kod

ŠANDORA SCHNELLERA,

rezbara

ZAGREB, Strossmayerova ulica 6.

Moderne kompletne

mlinske namještaje

Patent G. LUTHER A. G. Braunschweig

kao i svu tehničku robu:

remenje, pojase, patentne pehare, Stinerit, brtvila

dobavlja odmah sa skladišta

VILIM STEINER

Akademički trg 4. - ZAGREB - Matičina ul. 4

Telefon br 24-09.

TISAK HRVATSKOG ŠTAMPARSKOG ZAVODA D. D. U ZAGREBU.